Kulturnämnden

DAGORDNING
2019-03-15

Sammanträde med kulturnämnden

Datum	2019-03-20
Tid	15:00
Plats	Kulturförvaltningen, Galleriet
Förhinder meddelas till	Jerker Larsson, jerker.larsson@sll.se

För gruppmöten är sammanträdesrummet Galleriet bokad från 14:30 (blågrön koalition) och sammanträdesrummet Studion 14:30 (s och v)

Dagordning

1	**Beslut om dagordning**		
2	**Val av protokolljusterare**		
3	**Information från kulturförvaltningen. (Muntligt)**		
4	**Anmälningsärenden**	**2019/5**	**3 - 4**
5	**Lokala miljömål för kulturförvaltningen 2019**	**2019/96**	**5 - 8**
6	**Månadsrapport februari 2019**	**2019/331**	**9 - 15**
7	**Rapport om och inriktning för Stockholms läns museum**	**2019/230**	**16 - 19**
8	**Rapport – Digitala möjligheter och kulturens potential**	**2019/148**	**20 - 44**
9	**Föreskrift för informationshantering och arkiv i Region Stockholm**	**2018/1243**	**45 - 55**
10	**Övrigt**		
11	**Nästa sammanträde**		

Region Stockholm
Kulturförvaltningen
Box 38204, 100 64 Stockholm

Telefon: 08-123 378 00
Fax: 08-123 378 09
E-post: registrator.kultur@sll.se

Orgnr: 232100-0016
www.kultur.sll.se

Cecilia Elving
Ordförande

Region Stockholm

Kulturförvaltningen

ANMÄLNINGSLISTA
2018-03-08

Diarienummer:
KN 2019/5

Beslut fattade med stöd av kulturnämndens delegation februari 2019:

Ärende	Beslutsnr	Beslutande	Summa	Datum för beslut
Stöd till DANSISTAN	1/2019	Eva Bergquist förvaltningschef	300 000 kr	2019-02-10
Stöd till DANSISTAN	2/2019	Eva Bergquist förvaltningschef	180 000 kr	2019-02-10
Projektstöd Kultur och hälsa februari 2019	3/2018	Catharina Fogelström avdelningschef	350 000 kr	2019-02-12
Stöd till scenkonst ht 2019 - vt 2020	8/2019	Catharina Fogelström avdelningschef	180 000 kr	2019-02-15
Stöd till handikapprörelsens ungdomsorganisationer 2019	9/2019	Eva Bergquist förvaltningschef	2 384 840 kr	2019-02-25
Stöd till ungdomsorganisationer 2019 – första halvåret	10/2019	Eva Bergquist förvaltningschef	9 430 081 kr	2019-02-25
Stöd till ungdomsorganisationer 2019 – Fältbiologerna Stockholm-Uppland-Gotland	11/2019	Eva Bergquist förvaltningschef	150 000 kr	2019-02-25

Region Stockholm

Kulturförvaltningen
Regionarkivet

FÖRTECKNING
2019-02-26

LA 2019-0011

Anmälan till kulturnämnden av delegationsbeslut

Beslut fattade under tiden (2019-01-29) – (2019-02-26) med stöd av kulturnämndens delegation.
Beslutande delegat:
Avdelning: Regionarkivet
Namn: Johanna Lagerström
Befattning: Avdelningschef

Ärende	LA-nummer (även handlingsnummer)	Datum för beslutet	Berörd
Gallring av polaroidbilder innehållande ögonskador	LA 2019-0085-2	2019-01-28	S:t Eriks Ögonsjukhus
Gallring av information på CD-skivor tillhörande OPS-akten	LA 2019-0087-7	2019-02-11	NKS Bygg
Att anta framtagen tillsynsrapport för 2018	LA 2019-0014-1	2019-02-18	Regionarkivet, Kulturförvaltningen

Handläggare:
Harald Lindkvist

Lokala miljömål och handlingsplan samt lokala miljöaspekter 2019

Ärendebeskrivning

I ärendet beslutar kulturnämnden om reviderade lokala miljömål och handlingsplan samt lokala miljöaspekter för 2019.

Beslutsunderlag

Till detta ärende bifogas följande bilagor: Lokala miljömål och handlingsplan 2019 samt lokala miljöaspekter 2019.

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar följande.

1. att nämnden fastställer lokala miljömål, handlingsplan samt lokala miljöaspekter för kulturnämnden 2019

Kulturförvaltningens förslag och motivering

Sammanfattning

Varje år ska samtliga förvaltningar och bolag inom Region Stockholm revidera gällande miljömål. Målen följs upp i samband med delårs- och årsbokslut. Dokumenten ersätter mål och miljöaspekter för 2018.

Bakgrund

De övergripande målen för miljöarbetet i Region Stockholm fastställs i Miljöprogram 2017-2021, som beslutas i fullmäktige. Samtliga förvaltningar ingår i Miljöledningssystemet, som säkerställer kvalitet och uppfyllelse av de politiska miljömålen. Förvaltningschefer ansvarar för att utforma årliga lokala mål och rutiner för miljöarbetet inom ramen för sin verksamhet, som beslutas av respektive nämnd. Bifogade förslag speglar kulturnämndens verksamhetsplan 2019, där utgångspunkten är Region Stockholms vision för miljöarbetet: En förebild för framtiden.

Bilagor: Lokala miljömål och handlingsplan för kulturförvaltningen 2019

Överväganden

I förslaget till kulturförvaltningens miljömål ingår handlingsplaner och ansvariga för att säkerställa måluppfyllelsen.

Med miljöaspekter menas aktiviteter som påverkar miljön där organisationen verkar. Dessa aktiviteter har eller kan ha miljöpåverkan – direkt eller indirekt. Kulturförvaltningen bidrar med olika positiva miljöaspekter, till exempel genom bidrag till kulturproduktion. Dessa möjliggör för länets invånare att kunna konsumera bland annat musik, dans, teater, film och konst i sin närmiljö, med minskat resande som följd. Kultur och konst svarar också ofta på frågor om det särskiljande mänskliga, som även detta bidrar till god social hållbarhet.

Ekonomiska konsekvenser av beslutet

Beslutet ger inga övriga ekonomiska konsekvenser för kulturnämnden.

Miljökonsekvenser av beslutet

I enlighet med landstingets Miljöpolitiska program 2017-2021 har hänsyn till miljön beaktats. Hela ärendet rör miljöfrågor inklusive miljökonsekvenser.

Beslutsexpediering

Region Stockholms Hållbarhetsavdelning leder arbetet kring miljöledningssystemet och ska ta del av protokollsutdraget.

Eva Bergquist
Förvaltningschef

Region Stockholm
Kulturförvaltningen

Dokumentets namn **Lokala miljömål och handlingsplan för kulturförvaltningen 2019** Kulturförvaltningen		Dnr 2019-96	Version 1	Sida 1
Utarbetad av Miljösamordnare Harald Lindkvist	Ansvarig FC Eva Bergquist			Gäller från datum 2019-04-01

Lokala miljömål och handlingsplan för kulturförvaltningen 2019

Kulturförvaltningen ska:

- ställa miljökrav vid beställning av konstnärlig gestaltning
- ställa miljökrav på mottagare av stöd
- kommunicera kulturnämndens miljöarbete.

I enlighet med ovan nämnda krav har kulturförvaltningen och kulturnämnden utformat nedanstående lokala miljömål. Även de gemensamma miljömålen för Region Stockholm ligger till grund för dessa. Målen bidrar till ständiga förbättringar och de mål som uppnåtts under året omvandlas kontinuerligt till miljörutiner.

Kulturförvaltningens miljömål

Kommunikation av miljöaspekter

Mål: Kulturförvaltningens miljöarbete ska framhållas i intern och extern kommunikation. Vid konstutlysningar och utlysning av kulturstöd ska miljökrav framgå. Under året ska 1-2 projekt med särskilt intressant miljöarbete framhållas, exempelvis interna processer där miljöarbete införts eller utvecklats under 2019.
Indikator: Antal publicerade utlysningar och antal publicerade utlysningar med miljökrav angivna. Antal särskilt belysta projekt/processer kommunicerade utifrån miljöaspekt.
Beskrivning: Informera uppdrags- och stödmottagare om Regionen Stockholms krav på miljöarbete. Höja medvetenheten internt om förvaltningens arbete kring miljö och hållbarhet.
Handlingsplan: Miljöaspekter ska ingå i alla projekt- och kommunikationplaner. Projektledare och handläggare på kulturförvaltningen beskriver miljöaspekter vid bedömningsmöten eller andra lämpliga tillfällen.
Ansvariga avdelning/enheter: Samtliga avdelningar.
Måluppfyllelsen redovisas i årsrapporten.

Digitala möten

Mål: Minst 50 digitala möten har genomförts under 2019.
Indikator: Antal digitala möten som personal har genomfört.
Beskrivning: För att minska resandet i samband med möten ska digitala verktyg användas i allt större utsträckning.
Handlingsplan: Personal erbjuds utbildning i Skype och telefonmöten, främst via webbaserad utbildning/information om hur de verktyg som Region Stockholm erbjuder för digitala möten används.
Ansvarig avdelning/enhet: Avdelningen för verksamhets- och ledningsstöd.
Måluppfyllelsen redovisas i årsrapporten.

Beställning av konstnärlig gestaltning
Mål: Alla konstkonsulter som anlitas har grundläggande miljöutbildning med inriktning på Region Stockholms miljöarbete.
Indikator: Antal av aktuella konstkonsulter som genomgått kursen.
Beskrivning: Kulturförvaltningen anlitar konstkonsulter i uppdrag för att säkerställa, bredd, transparens och aktualitet. Konsulternas centrala roll kräver att de har samma grundläggande miljökunskap som förvaltningens övriga personal. Kulturförvaltningen informerar konstkonsulterna om miljökraven.
Handlingsplan: Avdelningen för konst informerar samtliga konstkonsulter om gällande miljökrav.
Ansvarig avdelning/enhet: Avdelningen för konst
Måluppfyllelsen redovisas i årsrapporten.

Användning av kemikalier
Mål: Kemikalier som finns i Region Stockholms utfasningslistor för miljö och hälsofarliga kemikalier ska inte användas.
Indikator: Antal avtal, av alla undertecknade, som har aktuella utfasningslistor bifogade.
Beskrivning: Alla konstnärer med gestaltningsuppdrag har enligt avtalet med kulturförvaltningen förbundit sig att använda material och att använda farliga ämnen och restprodukter som är så miljöanpassade som möjligt.
Handlingsplan: Respektive projektledare kommunicerar kravet till samtliga konstnärer. Projektledarna kontrollerar vid slutinspektionen att miljömålet är uppnått.
Ansvarig avdelning/enhet: Avdelningen för konst.
Måluppfyllelsen redovisas i årsrapporten.

Region Stockholm

Kulturförvaltningen
Avdelningen för verksamhets- och ledningsstöd

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2019-03-15

Diarienummer:
KN 2019/331

Handläggare:
Jenny Vanhainen/Ulf Annerhem

Månadsrapport februari 2019

Ärendebeskrivning

I föreliggande ärende tar kulturnämnden ställning till månadsrapport per den 28 februari 2019.

Beslutsunderlag

Förvaltningschefens tjänsteutlåtande
Månadsrapport februari 2019

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar följande.

Fastställa kulturnämndens månadsrapport per den 28 februari 2019 enligt förvaltningens förslag.

Kulturförvaltningens förslag och motivering

Bakgrund
Enligt anvisningar som gäller för alla nämnder och bolag ska månadsrapporter upprättas för månaderna februari, mars, maj, juli, september, samt oktober.

Tertialrapport upprättas per sista april. Tertialrapporten omfattar, förutom de områden som ingår i månadsrapporteringen, även uppföljning av mål och uppdrag. Det interna arbetet med riskhantering och intern kontroll sker löpande.

Delårsrapport upprättas per sista augusti. Delårsrapporten omfattar, förutom de områden som ingår i månads- och tertialrapporteringen även uppföljning av intern kontroll.

Årsrapport upprättas per sista december i enlighet med dessa och kompletterande anvisningar.

Bilagor: Månadsrapport februari 2019

Sammanfattning

Per den sista februari redovisar kulturnämnden ett överskott på 3,2 mkr i den löpande bokföringen för perioden februari 2019. Det positiva resultatet beror huvudsakligen på ännu ej utbetalda verksamhetsstöd. För helåret 2019 prognostiseras ett nollresultat.

Ekonomiska konsekvenser av beslutet

Beslutet ger inga övriga ekonomiska konsekvenser för kulturnämnden.

Eva Bergquist
Förvaltningschef

Renée Roslycke
Avdelningschef

Region Stockholm

Kulturnämnden

Månadsrapport

Februari 2019

Innehållsförteckning

1 Inledning 3

1.1 Väsentliga händelser 3

2 Ekonomi 4

2.1 Resultat 4

2.2 Åtgärdsprogram för en ekonomi i balans 4

3 Personal och kompetensförsörjning 5

3.1 Bemanning 5

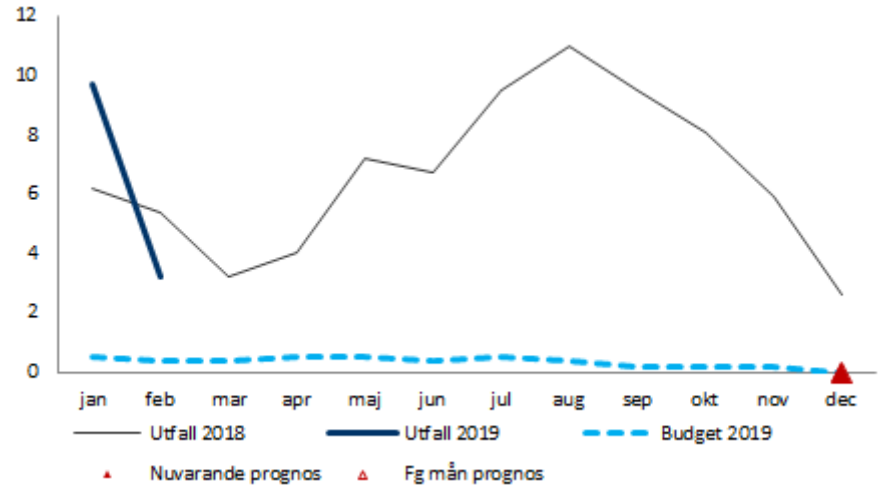
4 Risker och möjligheter 5

5 Ledningens åtgärder 5

1 Inledning

Kulturförvaltningen redovisar för perioden januari till februari 2019 ett överskott om 3,2 mkr. Det ackumulerade resultatet är ca 2,2 mkr lägre än motsvarande period föregående år och 2,8 mkr högre än budgeterat för perioden.

Överskotten finns huvudsakligen inom områdena regional kulturverksamhet och främjande länskulturfunktioner.

1.1 Väsentliga händelser

Inga väsentliga händelser har skett.

2 Ekonomi

2.1 Resultat

Resultat*	Utfall	Budget	Budget avvik.	Förändr. utfall fg år	Prognos år	Budget år	Budget avvik.
Anslag	169	169	0	6,4 %	530	530	0
Övriga bidrag	3	3	0	52,8 %	16	16	0
Övriga intäkter	1	6	-5	95,8 %	35	35	0
Verksamhetens intäkter	**173**	**178**	**-5**	**7,2 %**	**581**	**581**	**0**
Personalkostnader inkl inhyrd personal	-13	-13	0	36,3 %	-79	-79	0
Lämnade bidrag	-148	-150	2	4,2 %	-414	-414	0
Lokal- och fastighetskostnader	-5	-5	0		-30	-30	0
IT- och telekostnader	-1	-1	0		-8	-8	0
Övriga kostnader	-4	-8	4	10,1 %	-48	-48	0
Verksamhetens kostnader	**-170**	**-177**	**7**	**8,9 %**	**-580**	**-580**	**0**
Avskrivningar	0	0	0	16,9 %	-1	-1	0
Finansnetto	0	0	0		0	0	0
Resultat**	**3,2**	**0,4**	**2,8**		**0**	**0**	**0**

* mkr
** Avser resultat före bokslutsdispositioner

Avvikelse utfall i jämförelse med budget

Verksamhetens intäkter avviker med ca -5 mkr, vilket beror på ej erhållna intäkter för vidarefakturering av konstinköp. Dessa konstinköp har ännu ej genomförts.
Verksamhetens kostnader är ca 7 mkr lägre än budgeterat för perioden, detta beror på ovannämnda kommande konstinköp, samt 2 mkr i ännu ej utbetalda verksamhetsstöd.

Prognos i jämförelse med budget

Inga avvikelser.

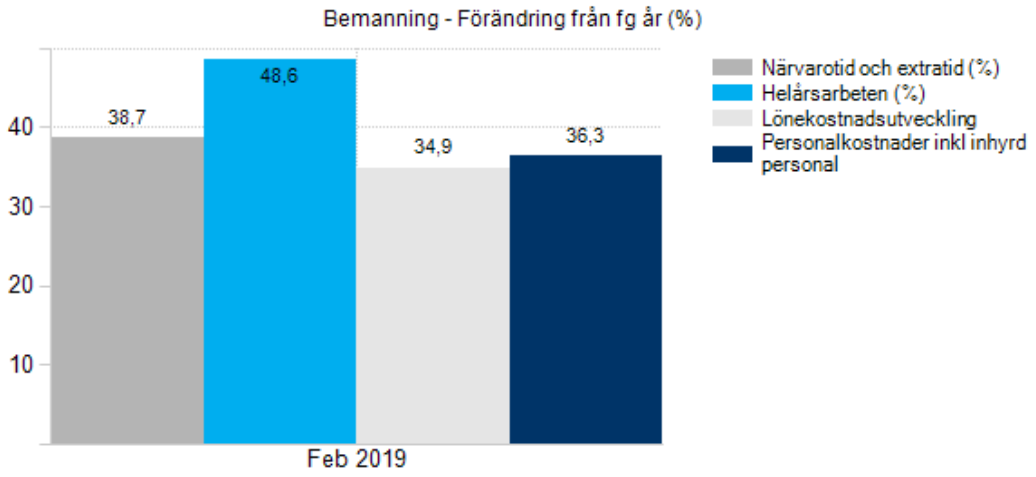
2.2 Åtgärdsprogram för en ekonomi i balans

Åtgärd (mkr)	Kommentar	Utfall	Prognos 2019	Budget 2019	Budget 2020
Summa					

Ekonomin är i balans varför inga åtgärder behöver tas upp.

3 Personal och kompetensförsörjning

3.1 Bemanning

Helårsarbetare	Utfall	Budget	Budget avvik.	Förändr. utfall fg år	Prognos år	Budget år	Budget avvik.
Bemanning - Helårsarbeten	110	108	2	48,6%	108	108	0

Avvikelse helårsarbeten i jämförelse med budget

Antalet helårsarbeten uppgår till två mer än budget för perioden.

Prognos helårsarbeten i jämförelse med budget

Prognosen följer budget.

4 Risker och möjligheter

Inga risker noteras.

5 Ledningens åtgärder

Inga åtgärder är aktuella för närvarande.

Region Stockholm

Kulturförvaltningen
Avdelningen för främjande länskulturfunktioner

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2019-02-26

Diarienummer:
KN 2019:230

Handläggare:
Torbjörn Neiman

Rapport om och inriktning för Stockholms läns museum

Ärendebeskrivning

Regionfullmäktige gav år 2017 kulturnämnden i uppdrag att vidta åtgärder för att kunna organisera in Stockholms läns museum som en del av kulturnämndens ansvarsområde. Arbetet med detta har pågått under år 2018 och fortsätter in i år 2019. Rapporten i detta tjänsteutlåtande sammanfattar statusen i processen och beskriver förslag till arbetssätt för Stockholms läns museum efter att den önskade organisatoriska förändringen har genomförts.

Beslutsunderlag

Tjänsteutlåtande 2019-02-26

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar följande:

Beslutar att godkänna denna rapport med intentioner för Stockholms läns museums framtida arbete.

Kulturförvaltningens överväganden

Bakgrund
De två länskulturfunktionerna Stockholms läns museum och Slöjd Stockholm verkar idag tillsammans i samma organisation - Stockholms läns museum. Stockholms läns museum finansieras till största delen av Region Stockholm men uppbär också statliga bidrag från Statens kulturråd och Nämnden för hemslöjdsfrågor. Organisationen delar idag lokaler med Regionarkivet i Flemingsberg.

Stockholms läns museum är idag organiserat som en stiftelse - Stiftelsen Stockholms läns museum. Stiftelsen instiftades år 1981 och Region Stockholm

Bilagor: Utdrag protokoll Regionfullmäktige § 12 Organisatorisk förändring av Stockholms läns museum (förslag 2019:4)

(tidigare Stockholms läns landsting) är en av sex stiftare och den enda av dem som finansierar verksamheten. De fem övriga stiftarna är Stockholms läns hembygdsförbund, Norrtälje kommun, Sigtuna kommun, Stockholms stad och Södertälje kommun.

Länsmuseet ska på fullmäktiges uppdrag prioritera två huvudinriktningar:

1. Utveckla den utåtriktade konsultativa expertrollen som riktas till länets samtliga kommuner, hembygdsrörelsen och civilsamhället avseende kulturmiljö-, kulturarvs-, musei- och hemslöjdsområdet. Länsmuseet ska även framgent fungera som ett nav i för området angelägna nätverk.

2. Utveckla ett digitalt museum med uppgift att samordna insamling, bearbetning och förmedling av kunskaper om hela regionens kulturmiljö, kulturarv, konst och hemslöjd.

Länsmuseet uppdrag
Stockholms läns museum ska verka för att det regionala kulturarvet brukas och tillvaratas för en hållbar samhällsutveckling, till nytta för länsinvånarna. Länsmuseet har därför som mål att tillvarata, forska och förmedla kunskap om det regionala kulturarvet.

Slöjd Stockholms uppdrag
Slöjd Stockholms uppdrag är att tillvarata, utveckla och förnya slöjden som kulturarv och näring med utgångspunkt i tradition och kunskap om hantverkens kreativa möjligheter.

Om processen för att organisera in museet
Under våren 2018 träffade kulturnämndens dåvarande ordförande representanter för samtliga stiftare. Några invändningar på förändrad organisationsform framfördes inte. Region Stockholms avsikt med en förändrad organisationsform är att stärka samarbetsytorna inom kulturarvs- och kulturmiljöområdena med hembygdsförbundet, med samtliga av länets kommuner och med de andra kulturfunktionerna inom kulturförvaltningen, Region Stockholm.

Den 24 oktober 2018 beslutade Stockholms läns museums styrelse i enighet om att hemställa till landstinget om att Stockholms läns museum organisatoriskt får övergå till landstingets kulturförvaltning och att ett permutationsförfarande ska inledas i enlighet med gällande lagar och regler.

Kulturnämnden i Stockholms läns landsting beslutade sedan den 14 november 2018 att gå vidare i frågan om att erhålla landstingsfullmäktiges godkännande

till att stiftelsen får ansöka om permutation av sina stadgar hos Kammarkollegiet.

Regionfullmäktige beslutade den 12 februari 2019 att stiftelsen Stockholms läns museum får ansöka om permutation av sina stadgar hos Kammarkollegiet i syfte att verksamheten ska kunna organiseras som en del av kulturförvaltningen inom kulturnämndens ansvarsområde från och med den 1 september 2019 eller så snart därefter det kan ske.

Liknande beslut om att tillåta att ett permutationsförfarande processas just nu hos alla de fem stiftarna på samma sätt som Region Stockholm har gjort.

Överväganden
När det gäller utvecklingen av det digitala museet är avsikten att på ett pedagogiskt sätt lyfta fram det regionala kulturarvet. I detta arbete är hembygdsrörelsen och regionens kommuner viktiga samarbetsparter.

Förvaltningen anser att det är viktigt att Stockholms läns museum i båda inriktningarna ovan fortsätter och utvecklar ett nära samarbete med hembygdsrörelsen i hela regionen. Samarbetet kan med fördel samordnas på ett effektivt sätt tillsammans med Hembygdskonsulenten.

Länsmuseet ska också arbeta med att utveckla samarbetet med alla 26 kommunerna i regionen. De fyra stiftande kommunerna är fortsatt viktiga samarbetsparter men det är viktigt att de andra 22 kommunerna får ett utvecklat och närmare samarbete med Länsmuseet.

Ekonomiska konsekvenser av beslutet

Beslutet ger i dagsläget inga ekonomiska konsekvenser för nämnden.

Beslutsexpediering

Stockholms läns museum
Stockholms läns hembygdsförbund
Stockholms läns 26 kommuner

Eva Bergquist
Förvaltningschef

Justerat tisdag den 26 februari 2019

Justeringen anslogs onsdag den 27 februari 2019

Cecilia Löfgreen Mikael Sundesten Bosse Andersson

---

§ 12
Organisatorisk förändring av Stockholms läns museum (förslag 2019:4)
LS 2018-1173

Inleddes kl. 13.18 och avslutades kl. 13.20.

I ärendet yttrade sig regionrådet Anna Starbrink.

BESLUT

Regionfullmäktige beslutade enligt regionstyrelsens förslag enligt följande.

1. Regionfullmäktige godkänner att stiftelsen Stockholms läns museum får ansöka om permutation av sina stadgar hos Kammarkollegiet i syfte att verksamheten ska kunna organiseras som en del av kulturförvaltningen inom kulturnämndens ansvarsområde från och med den 1 september 2019 eller så snart därefter det kan ske.

2. Kulturnämnden uppdras att genomföra den organisatoriska förändringen under förutsättning av att ansökan om permutation av länsmuseets ändamålsparagraf godkänts av Kammarkollegiet genom beslut som vunnit laga kraft.

Vid protokollet
Katarina Wästlund

Exp.
Stockholms läns museum
Kulturnämnden
Akten

Handläggare:
Torbjörn Neiman

Rapport – Digitala möjligheter och kulturens potential

Ärendebeskrivning

Kulturnämnden gav i Mål och budget 2017 i uppdrag till kulturförvaltningen att utreda hur Region Stockholm kan främja arbetet med digitala plattformar för barn och ungas kultur. Rapporten föreläggs nämnden som en bilaga till detta ärende.

Beslutsunderlag

Tjänsteutlåtande 2019-02-26

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar följande.

Beslutar att godkänna rapporten Digitala möjligheter och kulturens potential.

Kulturförvaltningens förslag och motivering

Sammanfattning
Kulturnämnden gav i uppdrag till kulturförvaltningen att utreda hur Region Stockholm kan främja arbetet med digitala plattformar för barn och ungas kultur. Rapporten föreläggs nämnden som en bilaga till detta ärende.

Frågeställningar i arbetet har varit:

- Vad ska Stockholms läns landstings roll vara i främjandet av barn och ungas skapande av digital kultur och vilka strategiska insatser bör SLL ta för att accelerera detta arbete?
- Vad är MIK (Medie- och Informationskunnighet) idag och hur ska landstinget förhålla sig till området framöver? Vad kan landstinget lära sig av andra aktörer, regionalt, nationellt och internationellt?

Bilagor: Digitala möjligheter och kulturens potential

- Hur kan en samverkan med kommuner och andra lokala och regionala aktörer inom fältet se ut? Vad är ett kulturstöd i den digitala eran och vilka typer av verksamheter bör man leta efter att stödja?
- Vilka egna satsningar har kulturförvaltningens länskulturfunktioner redan gjort inom fältet digitala plattformar och nya medier (t.ex. Virtual Reality)?

Rapporten tar sin utgångspunkt i att digitaliseringen av samhället är den mest genomgripande förändringsprocessen sedan industrialiseringen. Digitaliseringen skapar omfattande möjligheter för de kulturella uttryckens utveckling och skapar förutsättningar för att många fler barn och unga bli delaktiga i kulturellt skapande aktiviteter. Det finns också mer problematiska aspekter av den digitala utvecklingen som alla digitala brukare behöver lära sig att hantera.

Överväganden
Förvaltningen presenterar rapporten och anser att slutsatserna i den kan vara en del av kunskapsunderlaget för satsningar på digitaliseringsinsatser inför kommande budgetperioder.

Ekonomiska konsekvenser av beslutet

Beslutet ger inga övriga ekonomiska konsekvenser för kulturnämnden

Beslutsexpediering

Samuel Sjöblom, utredare

Eva Bergquist
Förvaltningschef

Digitala möjligheter och kulturens potential

En utredning om hur Region Stockholm kan främja barn och ungas digitala kulturskapande

Region Stockholm

Innehåll

Sammanfattning 3
Bakgrund 5
Uppdraget 5
Metod och avgränsning 5
Det offentligas förhållande till digitaliseringen 5
Kulturen 2030 – en framtidsvision 6
Digitaliseringen i den regionala kulturstrategin 7
Unga och det digitala paradigmet 8
Digitaliseringen är ett kulturskifte 8
Digitaliseringens baksidor 8
Ungas användande av digitala plattformar 9
Do it yourself! Men vem hörs och syns? 10
Region Stockholms roll i ungas digitala fritid 11
Lustfyllt lärande på fritiden 12
Kulturlabb – en fysisk mötesplats för digital kultur 12
Fyra strategiska förslag 13
1. Öka medie- och informationskunnigheten (MIK) 13
Vad är MIK? 13
Brist på kunskap och samordning inom MIK i hela Sverige 13
Makerkulturen 14
Makerskola 15
Visuell litteracitet och skolbio 15
Omvärldsbevakning 15
Stockholms stadsbibliotek 16
Medioteket i Stockholms stad 16
Internationell utblick på MIK 16
2. Anställa en digital konsulent 17
3. Inrätta ett digitalt kulturstöd 18
Stöd till samtal och möten om digital kultur 18
Stöd till offentlig digitalisering av kulturverksamheter 19
Stöd för att vidareutveckla och sprida goda exempel 19
Väsby Makerspace 20
Kodlyftet i Täby kommun 20
DigiLek 20
Kodcentrum 20
Designlab S 20
4. Permanenta regionens satsning på nya innovationer 21
Film Stockholms satsning på VR i vård och omsorg 21
Avslutning 22

Utgiven av Region Stockholm 2019.
Skriven av Samuel Sjöblom.

Grafisk form: Fidelity Stockholm

Sammanfattning

Kulturnämnden i Region Stockholm, tidigare Stockholms läns landsting, har gett kulturförvaltningen i uppdrag att utreda hur regionen bättre kan främja digitala plattformar för barn och ungas kultur. Utredningen har utförts av Samuel Sjöblom, tidigare verksamhetschef och numera verksamhetsutvecklare på mediehuset Fanzingo i Alby.

Centrala frågor i arbetet har varit:

- Vilken roll ska Region Stockholm ha i främjandet av barn och ungas skapande av digital kultur och vilka strategiska insatser bör Region Stockholm ta för att accelerera detta arbete?
- Vad innebär medie- och informationskunnighet (MIK) idag och hur ska landstinget förhålla sig till området framöver? Vad kan landstinget lära sig av andra aktörer regionalt, nationellt och internationellt?
- Hur kan en samverkan med kommuner och andra lokala och regionala aktörer inom fältet se ut? Vad kan ett kulturstöd i den digitala eran vara och vilka typer av verksamheter bör man stödja?
- Vilka egna satsningar har kulturförvaltningens länskulturfunktioner, till exempel Film Stockholm, redan gjort inom fältet digitala plattformar och nya medier som virtual reality (VR)?

Rapporten tar sin utgångspunkt i att digitaliseringen av samhället är den mest genomgripande förändringsprocessen sedan industrialiseringen. Digitaliseringen skapar omfattande möjligheter för de kulturella uttryckens utveckling och skapar förutsättningar för att många fler barn och unga kan bli delaktiga i kulturellt skapande aktiviteter.

Samtidigt pågår en diskussion kring digitaliseringens negativa inverkan på både samhället och individer. Inte minst visar forskningen att unga är en extra utsatt grupp och deras ökande användande av digitala plattformar och sociala medier bidrar till livsstilsförändringar som påverkar den psykiska hälsan negativt.

Utredaren menar att Region Stockholm har en unik och viktig ansvarsposition i förhållande till digitaliseringens både positiva möjligheter och negativa konsekvenser, eftersom man både har ansvar för ungas hälsa och ungas kulturskapande.

Utredningen visar att det är viktigt att anlägga ett perspektiv på unga som agenter i den digitala tidsåldern och att det är helt nödvändigt att ge unga praktiska verktyg som hjälper dem att bli medvetna producenter i de digitala plattformarna. Det behövs fler mötesplatser, konstruktiva sociala sammanhang och relevanta nätverk som kan stötta barn och unga i att gå från att vara ensamma och omedvetna konsumenter av digitala plattformar till att bli medvetna skapare av innehåll på dessa.

Fyra strategiska förslag

Utredningen presenterar en rad strategiska förslag som kan bidra med en inriktning inför kulturförvaltningens kommande prioriteringar. Till varje förslag finns också en fördjupande del där läsaren kan lära sig mer om området och hur Region Stockholm kan arbeta med förslaget. De fyra strategiska förlagen är:

1. Öka medie- och informationskunnigheten (MIK)

Region Stockholm ökar sitt fokus på digitaliserings- och MIK-frågor genom att samverka mer med kommunerna. Därmed skapas bättre förutsättningar för att utveckla MIK-kompetens och rörlig bild-förståelse för barn och unga i regionen. Kulturförvaltningens avdelning för främjande länskulturfunktioner – inte minst Film Stockholm och Regionbibliotek Stockholm – får ett förtydligat uppdrag inom detta område. Arbetet med att coacha kommunerna i regionen inom detta fält intensifieras. Region Stockholm utvecklar en digital handlingsplan som knyter an till skrivningarna om digitalisering i den regionala kulturstrategin. Handlingsplanen tas fram i dialog med kommunerna.

2. Anställa en digital konsulent

Region Stockholm anställer en digital konsulent för MIK-relaterade frågor vars uppdrag är att arbeta med ovan nämnda digitala strategi. Konsulentens uppdrag handlar om att coacha kommunerna i regionen i att utveckla verksamhet som på ett bättre sätt förhåller sig till digitaliseringens möjligheter inom samhället så att tekniken kommer att berika kulturen. Konsulentens uppdrag är också att skapa samverkan mellan olika verksamhetsområden inom Region Stockholms länskulturfunktioner.

3. Inrätta ett digitalt kulturstöd

Kulturförvaltningens strategiska avdelning gör en analys över hur man kan utveckla sitt nuvarande stöd för att främja digitalisering inom det regionala kulturlivet, på liknande sätt som man gjort inom Region Skåne och Västra Götalandsregionen. Utredaren föreslår att ett framtida digitalt stöd kan riktas mot tre fokusområden:

3.1 Stöd till samtal och möten om digital kultur.
3.2 Stöd till offentlig digitalisering av kulturverksamheter.
3.3 Stöd för att vidareutveckla och sprida goda exempel.

4. Permanenta regionens satsning på nya innovationer

Region Stockholm permanentar satsningar på metodutveckling för digitala plattformar som virtual reality (VR) och tar tillvara de lärdomar och bygger vidare på de erfarenheter som Film Stockholm fått genom sin labbverksamhet med olika samhällssektorer. Utredningen föreslår att en tjänst inrättas på Film Stockholm och att den synkroniseras med annan innovationsverksamhet inom Region Stockholm, som till exempel SLL Innovation och Innovationsfonden.

Bakgrund

Uppdraget

Under hösten 2017 gav kulturnämnden i dåvarande Stockholms läns landsting, nuvarande Region Stockholm, ett uppdrag till Film Stockholm att utreda hur man kan främja arbetet med digitala plattformar för barn och ungas kultur. Uppdraget att skriva denna rapport gavs till Samuel Sjöblom, verksamhetsutvecklare på mediehuset Fanzingo och utbildad på Kaospiloterna i Århus, Danmark. Han skrev också rapporten *Digitalisering, delaktighet och demokrati*[1] på uppdrag av kulturförvaltningen.

Detta utredningsuppdrag innefattar att undersöka hur landskapet för nya digitala plattformar ser ut, att gör en omvärldsanalys av dessa och att lyfta fram goda internationella och nationella exempel på digitala kulturyttringar för unga. Syftet är också att ge förslag på åtgärder till kulturnämnden på hur regionen kan arbeta med dessa frågor i ett framtida kulturlandskap med betoning på digital kultur för barn och unga.

Metod och avgränsning

Mycket av kunskapen till rapporten har utvecklats genom samtal med olika nyckelpersoner i länet. Övrig kunskap och källor har inhämtats genom sökningar på internet och genom läsning av rapporter och skrivelser från relevanta myndigheter och organisationer inom detta fält.

Ambitionen har inte varit att göra en heltäckande omvärldsanalys av hela området, tiden för uppdraget har varit för kort för det. Fokus har varit att identifiera och samtala med nyckelaktörer, att finna trender och tydliggöra fenomen som sammantaget ska hjälpa läsaren att få en bättre förståelse för fältet samt att bidra med några strategiska förslag på åtgärder som landstinget kan börja arbeta med och utveckla vidare.

Det har varit utmanande att skriva en rapport och ge förslag mitt i ett paradigmskifte inom ett fält som befinner sig i en sådan snabb och banbrytande utveckling. Det är särskilt vanskligt inom digitaliseringen då kunskapen och plattformarna uppdateras i ett konstant flöde och teknikutvecklingen går snabbare för varje år som går. Ett medskick till uppdragsgivaren är därför att det finns ett behov att kontinuerligt bevaka och främja möjligheterna med digitaliseringen inom den regionala kultursektorn.

Det offentligas förhållande till digitaliseringen

”Vi lever i en spännande och intressant tid!” skriver ordförande Jan Gulliksen i Statens digitaliseringskommissions slutbetänkande som arbetade med dessa frågor mellan åren 2012–2016.[2] Om detta råder det ingen tvekan. Digitaliseringen av samhället är den mest genomgripande förändringsprocessen sedan industrialiseringen och den bidrar till stora förändringar i hur människans tillvaro utvecklas. Gulliksen fortsätter:

> *”Utvecklingen innebär att vi kan göra helt nya saker och göra de saker vi tidigare gjort på helt nya sätt. Vår kunskap om och förståelse av människan, samhället och miljön kommer att förändras genom de möjligheter som analyser av stora mängder data ger. Industrialiseringen innebar att det välfärdssamhälle vi har i dag utvecklades så att fler har möjligheter till ett gott liv. Digitaliseringen kan göra att vi utvecklar ett demokratiskt och hållbart välfärdssamhälle som vi i dag knappt tror är möjligt.”*

1 Sjöblom, Samuel. *Digitalisering, delaktighet och demokrati – en utblick mot den rörliga bildens framtid* (2015).

2 *För digitalisering i tiden*, SOU 2016:89. www.regeringen.se

Digitaliseringskommissionen skriver:

”Digitaliseringen är horisontell dvs. den påverkar alla områden, sektorer och verksamheter /.../. Det kräver ett helhetsgrepp och en långsiktighet, en riktning och inte minst en kraftsamling. Det finns ett starkt behov av ledarskap för digitaliseringen. Det offentliga behöver ta en ledande roll för den digitala transformationen. Endast så kan det IT-politiska målet nås och Sverige åter bli världsledande på att använda digitaliseringens möjligheter.”

För ett politikområde som kulturen väcker digitaliseringen också en mängd specifika frågor och öppnar upp nya utvecklingsområden. Som en del i Digitaliseringskommissionen arbete togs en rad framtidsscenarier fram för olika områden som pekade ut riktningen för arbetet mot år 2030. Utredaren vill här lyfta det framtidsscenario som kommissionen har tagit fram för politikområdet kultur för att ge resonemanget i denna rapport en både nutida och framtida kontext. Scenariot visar den bild av framtiden som experterna på digitaliseringen har idag:

Kulturen 2030 – en framtidsvision

”2030 engagerar kulturen en stor del av befolkningen där de flesta i någon form är medskapare av kulturen. Internetkulturen där alla är medskapare har gett upphov till att även kulturen i fysisk form i högre grad involverar deltagarna. Dessutom kan fler ägna sig åt kreativt och kulturellt arbete, konsumtion och skapande när tid frigörs genom en mer automatiserad vardag. [...]

Kultur och forskning har närmat sig varandra och genom att förena konst och vetenskap leder detta till många nya upptäckter och förbättringar. I det kreativa gränssnittet skapas världsförändrande innovationer och kulturen ledsagar innovatörerna i att skapa användarvänliga gränssnitt som hjälper människan att enklare navigera genom samhället 2030. [...]

Tekniken ger även upphov till nya konstformer. Teknik för virtuell verklighet som under det senaste decenniet, fram till 2030, har mognat och utvecklats avsevärt, överlappar den fysiska verkligheten och bidrar till en förstärkt verklighet som möjliggör helt nya sektorer inom nöje och underhållning. Dessutom kan kultur konsumeras från hela världen. Med hjälp av avatarer, hologram och avancerade tele-närvaro-robotar kan svenska individer direkt sätta sig på första parkett i en sydkoreansk baseballmatch. Individer kan med sin avatar gå på konsert i Rio eller i konstruerade digitala världar där den haptiska tekniken möjliggör att individen till och med kan känna basen och trängseln från de andra besökarna som kommit för att lyssna på den virtuellt konstruerade cyberpopstjärnan. Samtidigt som nya kulturformer växer fram finns också en stark rörelse för att bevara tidigare kulturformer för kommande generationer. Detta underlättas av att de flesta kulturformer går att digitalisera – såväl traditionella danser, ljud från instrument eller målartekniker går att uttrycka i digital form.”

”För att stötta civilsamhället och den typ av engagemang som erbjuds som komplement eller substitut till aktivitet på arbetsmarknaden har såväl ekonomiskt som tekniskt stöd erbjudits till ideella verksamheter. Informationsspridning om aktiviteter har till exempel förenklats genom digitala plattformar. [...]

Kulturstödet har fokuserat mer på att stötta medskapande kultur där konstnärer och allmänhet har matchats. Den deltagande aspekten har fått en viktigare roll både i skolans estetiska ämnen och i kulturell produktion.”

Digitaliseringen i den regionala kulturstrategin

För att möta den övergripande digitala utvecklingen i samhället har Region Stockholm i sitt förslag till kulturstrategi inom Stockholms regionala utvecklingsplan (RUFS 2050)[3] lyft fram följande prioriteringar för att omfatta digitaliseringens möjligheter och utmaningar:

Prioriteringar:

- Att ta till vara studieförbundens och folkbibliotekens erfarenheter av att öka den digitala kompetensen och delaktigheten hos regionens invånare.
- Att främja digitala arenor inom kultursektorn.
- Att ta till vara digitaliseringens möjligheter när det gäller att skapa, förmedla och tillgängliggöra konst och kultur.

I Region Stockholms övergripande strategi för digitalisering kan man läsa:

> *”Vision för landstingets innovation och digitalisering: Stockholms läns landsting präglas av öppenhet för nya idéer från såväl medarbetare som omvärld. Tillsammans använder vi innovation och digitalisering för att erbjuda de bästa, säkraste och mest moderna lösningarna i alla våra verksamheter.”*[4]

Här kan man notera att kulturområdet inom Region Stockholm bara berörs indirekt i avsnittet om dialog och delaktighet. Det står:

> *”Invånare, kommuner, lärosäten, företag med flera ska inom ramen för landstingets ansvarsområde och fastställd finansiering få ökade möjligheter att delta i arbetet med att utforma framtidens lösningar och bli medskapare av information. Det ger nya möjligheter att mobilisera människors kreativitet och kompetens för att utveckla e-tjänster som underlättar dialog och delaktighet.”*

Utredaren ser att det finns en stor potential från hela kultursektorns sida att i högre grad utveckla sin roll som idéskapande och drivande i digitaliseringsprocessen. De ytterligare dimensioner som kultursektorn kan tillföra digitaliseringsprocessen är just kreativitet och arenor för kritiskt tänkande. Digitaliseringens möjligheter blir bara levande och attraktiva genom kulturens inneboende kreativa potential.

Här vill utredaren återigen lyfta fram Digitaliseringskommissionens vision om den digitala kulturens framtid. Gulliksen skriver:

> *”I det kreativa gränssnittet skapas världsförändrande innovationer och kulturen ledsagar innovatörerna i att skapa användarvänliga gränssnitt som hjälper människan att enklare navigera genom samhället 2030.”*

Om Region Stockholm vill att kultursektorn ska vara delaktig i förverkligandet av denna vision inom 12 år så måste man börja planera och agera för det redan nu.

3 *Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen. RUFS 2050*. Stockholms läns landsting (2018). www.rufs.se

4 *Strategi för digitalisering*. Stockholms läns landsting (2016). www.sll.se

Unga och det digitala paradigmet

Digitaliseringen är ett kulturskifte

Dagens unga föds rakt in i ett digitalt paradigm. Nya teknikplattformar, metoder och fenomen som *gamification, crowdsourcing* och XR[5] påverkar barns och ungas liv på daglig basis. Men digitaliseringen handlar egentligen mycket mer om en kulturell förändring och ett nytt sätt att tänka och agera än ett rent teknikskifte.

Framför allt präglas det digitala paradigmet av begreppen delaktighet och deltagarstyrd eller så kallad ”participatorisk kultur” (från engelskans *participatory,* deltagande). Här avser man att individer inte endast interagerar som konsumenter, utan även bidrar som medarbetare och producenter. Den tidigare passiva publiken, från de traditionella massmediernas tid som enbart konsumerande medier och kultur på ett traditionellt sätt, beskrivs idag istället som ”prosumers” (engelskans *producers + consumers*) som själva påverkar och influerar omvärlden mer än tidigare generationer, menar den amerikanske medieforskaren Henry Jenkins.

> *”Internet har skapat förutsättningar för att människor i allt högre grad kan arbeta tillsammans, generera och sprida nyheter, skapa nya idéer och kreativa verk, samt att ansluta sig till människor som har liknande intressen och mål”,*

skriver Jenkins med ett antal medförfattare i rapporten *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century.*[6] De menar att den deltagarstyrda eller participatoriska kulturen kan karaktäriseras på följande sätt:

- Anknytning – där medlemmar anser att deras bidrag har någon betydelse samt att de känner någon grad av social anknytning till varandra (åtminstone till den grad att de bryr sig om andra personers åsikter om deras verk).
- Uttryck – med relativt låga hinder för konstnärligt uttryck och civilt engagemang.
- Kollaborativ problemlösning – med en sorts informellt mentorskap där erfarna deltagare delar vidare kunskap till nybörjare.
- Cirkulering – med starkt stöd för att skapa och dela sina skapelser med andra.

I grunden är det en positiv utveckling som vi alla bör dra nytta av. Precis som professor Jan Gulliksen skriver i slutbetänkandet från Statens digitaliseringskommission, kommer de ungas framtid i en accelererande hastighet präglas av ny teknik och det kulturskifte som vi just nu är mitt uppe i.

Digitaliseringens baksidor

Samtidigt har diskursen i samhället kring det digitala paradigmet på senare år förändrats från att ha varit fokuserad nästan enbart på möjligheterna till att också se baksidan och hoten.

Författarna Karin Pettersson och Martin Gelin beskriver i boken *Internet är trasigt*[7] hur tjänster på internet av företag som Youtube och Facebook tidigt såg ut att vara en demokratiserande kraft. Istället har de snarare blivit ett hot mot demokratin genom att sortera och lyfta fram det innehåll som engagerar flest, vilket inte sällan är det som tenderar att vara extremt på olika sätt. Detta i kombination med att företagen bakom

5 XR (Extended Reality/förstärkt verklighet) avser alla verkliga och virtuella miljöer som genereras via datorer och bärbara enheter. Utförligare förklaringar av fenomenen finns i rapporten *Digitalisering, delaktighet och demokrati* (2015).

6 Jenkins, Henry (2009).

7 Gelin och Pettersson, *Internet är trasigt. Silicon Valley och demokratins kris* (2018).

tjänsterna har utvecklats till digitala monopolister, menar författarna är mycket skrämmande.

De senaste åren har vi också sett hur andra fenomen som ”fake news” och filterbubblor[8] diskuterats mer och mer eftersom det visat sig ha en stor påverkan på exempelvis demokratiska val. Men det är inte bara på makronivå som de digitala tjänsterna påverkar samhället. På en personlig nivå visar forskningen att den ökade mediekonsumtionen också påverkar enskilda människors tankar och mående, kanske i synnerhet hos dagens barn och unga.

Ungas användande av digitala plattformar

I Sverige har Statens medieråd det offentliga uppdraget att mäta unga människors användning av medier. Varje år ges rapporten *Ungar & medier* ut. I 2017 år upplaga kan man läsa följande:

> *”Andelen unga som använder internet mer än tre timmar om dagen har mer än fördubblats på ett drygt decennium (nästan fyrdubblats bland unga 9-12 år) och på bara sex år har högkonsumenterna av mobil femfaldigats bland de yngre. Nedbrutet på årskullar och kön kan andelen högkonsumenter bli ännu större, t.ex. använder 76 % av 15-åriga flickor mobiltelefonen mer än tre timmar/dag och 79 % av 18-åriga pojkar använder internet mer än tre timmar/dag. Begreppet högkonsument så som det tradionellt definierats i rapporten Ungar & medier har sedan några år tappat sin relevans[...] gårdagens högkonsumenter [är] i många avseenden dagens genomsnittskonsumenter.”*[9]

Medierådet fortsätter sin analys:

> *”Den nederländske medieforskaren Mark Deuze menar att vi med internets och den digitala kommunikationens publika genombrott gått från ett liv med medier till ett liv i medier.”*

Denna ökande konsumtion har lett till den pågående samhällsdebatten om hur digitaliseringen påverkar barn och unga. Å ena sidan finns forskare och samhällsdebattörer som larmar att den unga generationen far illa av all medieanvändning och menar att den ökande psykiska ohälsan bland unga beror på deras stora konsumtion av digitala plattformar och medier. Å den andra sidan finns samhällsdebattörerna som påstår att den oron är överdriven och att de slutsatser som forskarna dragit inte är relevanta och att de istället drivs av en ideologisk rädsla för teknik och ”det nya”.

Det råder dock en viss enighet kring att det är viktigt att arbeta med barn och ungas kunskaper och medvetenhet kring digitaliseringens möjligheter och faror. Elin Sjöberg, forskare på Högskolan i Väst har gjort en översyn inom området i essän *Föräldrar och barn på nätet*.[10]

Här skriver hon att barns och ungas utsatthet på digitala plattformar påverkas av de vuxnas inställning och deltagande i aktiviteterna. Hon lyfter fram forskaren Elza Dunkels tes om att en ifrågasättande och avståndstagande attityd från vuxna av ungas digitala liv bara gör dem mer utsatta för risker. Dunkel menar det är när klyftan mellan barn, unga och de vuxna blir för stor som barns motståndskraft mot kränkande beteende ökar.[11]

I rapporten *Ungas integritet på nätet* [12] konstaterar författarna:

> *”Vuxna måste ta större ansvar och motarbeta det främlingskap de känner inför barns och ungas liv på nätet. Det är inte de ungas attityder som måste förändras – utan de vuxnas.”*

8 Begreppet myntades 2011 av Eli Pariser i boken *The filter bubble: What the internet is hiding from you*. Han visade då exempel på hur folk fick olika resultat på samma sökning på Google beroende på deras tidigare sökhistorik.

9 Statens medieråd, *Ungar & medier* 2017. statensmedierad.se

10 Sjöberg, *Föräldrar och barn på nätet, en essä*. media.hv.se

11 Dunkels, *Nätkulturer – vad gör barn och unga på Internet?* (2005). www.kulturer.net

12 Lindqvist och Thorslund, *Ungas Integritet på nätet. En guide till föräldrar, pedagoger och andra viktiga vuxna* (2011).

Svensk forskning är tvetydig om vilken påverkan barn och ungas konsumtion av digital kultur och medier har på deras hälsa. Folkhälsomyndigheten skriver i en nyhet på sin webb:

> *”Folkhälsomyndigheten har analyserat resultat från studien Skolbarns hälsovanor som görs vart fjärde år. Analyserna visar att 13- och 15-åringar som ägnar minst fyra timmar per dag åt TV:n, datorn eller datorspel i större utsträckning anger att de har minst två psykosomatiska besvär i veckan, jämfört med dem som ägnar högst tre timmar per dag åt dessa medier. Psykosomatiska besvär är exempelvis ont i magen eller huvudet, sömnsvårigheter eller nedstämdhet.*[13]

Samtidigt påpekar Folkhälsomyndigheten att sambandet mellan mycket skärmtid och ökad ohälsa ännu inte är belagt vetenskapligt. Det kan lika gärna vara så att barn som har psykosomatiska besvär ägnar mer tid åt datorer och TV-tittande.

Utredaren menar ändå att detta område bör fortsätta att bevakas av kulturförvaltningen eftersom det så tydligt relaterar till hälso- och sjukvården inom regionen. Kan förebyggande satsningar på kultur rent av minska ohälsotalen bland de unga i framtiden?

Do it yourself! Men vem hörs och syns?

Den yngre generationen är alltså utan tvekan den uppkopplade generationen. Och den participatoriska kulturen gör att det aldrig har varit så lätt som nu att själv lära sig att vara aktiva i det digitala livet. På nätet finns en oändlig källa av kunskap som uppmuntrar DIY (initialförkortning av engelskan *do it yourself*, gör det själv). På Youtube och i bloggar finns online-kurser i allt man kan tänka sig. Här finns kunskapsdatabaser, *tutorials*, förklarande videos, så kallade *explainers*, kring hur man gör film, kodar HTML, fotograferar, designar sin egen blogg och så vidare. All kunskap som behövs för att omfamna det digitala paradigmet finns bara ett par knapptryck bort.

Men frågan är vilka unga personer som självmant letar upp och använder den kunskapen? I rapporten *Om hur frivilliga initiativ arbetar för en ökad digital delaktighet* skriver Angela Zetterlund, fil.dr. vid Linnéuniversitetet:

> *”Makt kan kopplas till kommunikation och dess organisering. Idag utmanas etablerade maktstrukturer i media då tekniken erövras av allt större grupper människor i samhället. Trots denna tillgänglighet är det i stor utsträckning de redan privilegierade i samhället som utnyttjar dessa nya möjligheter till inflytande och delaktighet.”*[14]

Utredarens egen yrkeserfarenhet från mediehuset Fanzingo och kontakter med liknande aktörer över hela Sverige visar att unga, speciellt de som av olika anledningar befinner sig i utsatta sociala levnadssituationer, behöver extra hjälp och stöd för att ta del av dessa utvecklingsmöjligheter. En nyckel för att digitaliseringens möjligheter ska nå fler är att det finns duktiga pedagoger som skapar lärprocesser där unga får kompetens och där deras självförtroende byggs upp. Pedagoger som förstår att nätverk och sammanhang är helt centrala i den participatoriska kulturen och kan inkludera fler i dessa.

> *”En Youtube-video som ingen tittar på är som ett träd som faller i skogen.”*

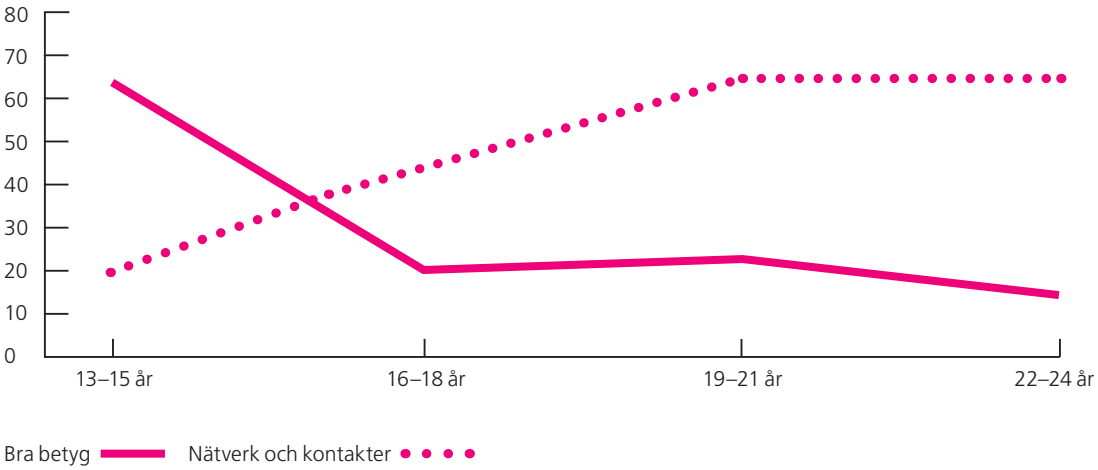
Det säger George Herlitz i en intervju i rapporten *Barn och unga producerar*[15]. Herlitz arbetar som creative director på United Screens som hjälper unga så kallade ”youtubers” och influencers (förebilder med egna digitala plattformar) att utveckla sina kanaler, att skapa en publik och att sälja annonser. Herlitz menar att dagens medielandskap gör människor ännu mer beroende av att finnas i relevanta sammanhang som skapar möjlighet att nå ut till publiken. Trots att det idag är gratis att publicera så måste man finnas i ”rätt nätverk” för att alls kunna nå ut. Vilka nätverk du tillhör avgör din roll och dina möjligheter att nå ut. Till vilka rum är du inbjuden och vem får du samarbeta med?

13 Nyhet från Folkhälsomyndigheten: ”Nya resultat om ungas medieanvändning och hälsa” 2015-10-20. www.folkhalsomyndigheten.se

14 Zetterlund, *Om hur frivilliga initiativ arbetar för en ökad digital delaktighet* (2013).

15 Höghede och Sjöblom, *Barn och unga producerar. En rapport från ett konstnärligt utvecklingsarbete* (2016). www.fanzingo.se

Figur 1. **Vad tror du är viktigast för att du ska lyckas i framtiden?**

Enligt rapporten *Unga Röster 2017*[16] finns data som visar hur unga redan från 15 års ålder tycker att nätverk och kontakter är viktigare än att ha bra betyg i skolan. Ju äldre respondenterna är desto viktigare upplevs nätverken.

När internet kom hade många en illusion om att det skulle revolutionera världen och skapa möjligheter för alla att sprida information och nå ut på lika villkor. Som det ser ut för närvarande blev det inte så. Istället har det kommersiellas logik också tagit över de stora plattformarna och för att synas på bred front behövs hjälp i form av stödköp av annonser eller tjänster som gör att algoritmerna plockar upp innehåll och visar de många gånger, menar Herlitz.

Region Stockholms roll i ungas digitala fritid

Region Stockholm har en unik och viktig ansvarsposition i förhållande till digitaliseringens både positiva möjligheter och negativa konsekvenser, eftersom man både har ansvar för de unga medborgarnas hälsa och stöd till ungas möjlighet till att skapa kultur. Ansvarspositionen styrks också av skrivningar i landstingets egen kulturstrategi där digitaliseringen lyfts fram som ett speciellt strategisk område.

Utredaren menar att regionen saknar den infrastruktur som behövs för att unga på ett systematiskt sätt ska få träning i att producera egen digital kultur. Det är nämligen ett allt viktigare sätt att uttrycka sig och kunna delta i samhället. I skolan kommer barn och unga i viss mån tränas i dessa färdigheter men det finns en stor lucka – och stor potential – i att nå unga även på fritiden. Därför behövs fler mötesplatser, konstruktiva sociala sammanhang och relevanta nätverk som kan stötta barn och unga i att gå från att vara ensamma konsumenter och producenter av medier och digitala plattformar till att bli medvetna skapare av innehåll på de digitala plattformarna.

De marknadsdominerande sociala nätverken och tjänsterna är idag en stor faktor i barns och ungas liv, dygnet runt. Men för företagen bakom tjänsterna är de unga själva produkten, vars data, *likes*, preferenser och innehåll företagen kan sälja vidare till exempelvis annonsörer. Dessa aktörer är inte intresserade av att medvetandegöra sina användare utan snarare att behålla dem så länge som möjligt utan att de ska ifrågasätta tjänsternas egentliga syften. Här måste, menar utredaren, det offentliga utgöra en motkraft och driva en rörelse för ”digital bildning” av regionens unga.

Studier visar att unga som själva varit aktiva i en MIK-praktik, genom till exempel mediepedagogiska processer, upplever att de får ett ökat självförtroende, arbetar med ett konstruktivt identitetsskapande, känner delaktighet och upplever en känsla av egenmakt och lär sig ett kritiskt förhållningssätt till medierna.[17] Denna potential måste tas tillvara.

Region Stockholm kan arbeta som spindeln i nätet i regionen och stödja en utveckling där fler unga ute i

16 Ungdomar.se, Fryshuset och Mentor Sverige ger årligen ut rapporten *Barn och unga producerar*, om vad unga tycker och tänker. ungdomar.se

17 Se en film som mediehuset Fanzingo gjort om rapporten *Barn och unga producerar*. www.uniartsplay.se

kommunerna nås av ett attraktivt erbjudande. Det offentliga måste ställa sig frågorna: Vem satsar på de ungas egna skapande på digitala plattformar? Vilka aktörer är med och bygger en meningsfull fritid för barn och unga i ett digitalt landskap?

Lustfyllt lärande på fritiden

Åke Nygren, digital strateg på Stockholms stadsbibliotek, framhöll under ett samtal[18] med utredaren hur viktigt just bibliotekens roll är som katalysatorer för ideellt engagemang och skapande. I skolan finns förutsättningar för lärande men det lärandet är ofta kopplat till prestation. På fritiden kan engagemanget komma inifrån deltagaren och vara helt styrt av lust, vilket är viktigt för all skapande verksamhet. Kanske är det bland aktörerna som arbetar med det informella, frivilliga och lustfyllda lärandet som man måste börja? frågade sig Nygren.

Ett exempel på en spännande och konstruktiv utveckling för ungas fritid är den förändringsprocess som biblioteket i Bredäng initierat under det senaste året. Här har man arbetat sig bort från en ganska stökig och problematisk miljö där relationen till de unga handlade om att ständigt jaga och stänga ute de som bråkade till att idag ha en lugn och konstruktiv miljö för både barn och vuxna. Förändringsarbetet fokuserade på att möta de unga utifrån deras egna intressen och lyssna till dem. Nu ordnar biblioteket varje vecka spel- och filmkvällar. Man bjuder också in influencers som barnen följer i sociala medier till speciella inspirationskvällar.[19]

Genom att samskapa verksamheten med de unga har man nått nya effekter som är i linje med kulturförvaltningens mål om att skapa lugna och trygga biblioteksmiljöer. Resultatet är bland annat att det idag är fler killar än tjejer som lånar böcker och de väktare som tidigare behövdes för att hålla ordning på biblioteket behövs inte längre.

Utredaren menar att Region Stockholm bör sprida goda exempel, inspirera och stödja politiker och tjänstemän inom kultursektorn i kommunerna att starta och stödja verksamheter som fokuserar på barn och ungas egna digitala kulturskapande på fritiden. Det kan göras genom politiska satsningar på området, genom samordning av de initiativ som redan finns och genom utbildning och kompetenshöjande verksamhet för vuxna som möter barn och unga på deras fritid.

Kulturlabb – en fysisk mötesplats för digital kultur

Utredaren menar att Region Stockholm behöver fler fysiska kulturlabb där barn, unga, pedagoger, forskare och föräldrar kan prova på VR, digitalt musikskapande och filmskapande. En eller flera mötesplatser i regionen skulle kunna utvecklas i stil med ett Kulturhusets ungdomsavdelning Lava, fast en 2.0-version, med tillgång till digitala verktyg och teknikkunnig personal dit unga och deras föräldrar kunde komma för att labba, lära och leka sig fram till nya digitala och kulturella erfarenheter och kunskaper.[20]

Utredaren skulle vilja se sådana labb präglas av att alla deltagare lär av varandra snarare än traditionell pedagogik där läraren lär ut till eleven. Idag kan unga mer om till exempel Youtube och influencerkulturen än traditionella filmarbetare. Därför bör kulturlabben fungera mer som en mötesplats mellan generationer, yrkes- och intressegrupper, än en traditionell skola. Det är viktigt att en sådan satsning inte byggs upp som ytterligare en etablerad institution i Stockholms innerstad utan blir en satsning som kan kommunicera med och vara tillgänglig för alla medborgare i Stockholmsregionen.

18 Samtal med Åke Nygren 2018-01-15.

19 Nyhet i SkärholmenDirekt.se: ”Så vände Bredängsbibblan stöket till läspepp” 2017-10-13. www.stockholmdirekt.se

20 En möjlig inspiration till tankarna bakom en sådana verksamhet kan vara det centralt digitala laborativa centrumet (DLC) vid Högskolan i Halmstad. Här är målgruppen i viss mån en annan än barn och unga men bakom deras satsning finns mycket intressanta tankar att inspireras av.

Fyra strategiska förslag

Nedan beskrivs utredarens fyra strategiska förslag till Region Stockholm.

1. Öka medie- och informationskunnigheten (MIK)

STRATEGISKT FÖRSLAG 1:
Region Stockholm ökar sitt fokus på digitaliserings- och MIK-frågor genom att samverka mer med kommunerna. Därmed skapas bättre förutsättningar för att utveckla MIK-kompetens och rörlig bild-förståelse för barn och unga i regionen. Kulturförvaltningens avdelning för främjande länskulturfunktioner – inte minst Film Stockholm och Regionbibliotek Stockholm – får ett förtydligat uppdrag inom detta område. Arbetet med att coacha kommunerna i regionen inom detta fält intensifieras. Region Stockholm utvecklar en digital handlingsplan som knyter an till skrivningarna om digitalisering i den regionala kulturstrategin. Handlingsplanen tas fram i dialog med kommunerna.

Medie- och informationskunnighet (MIK) är en viktig del av lösningen för att öka både ungas och vuxnas medvetenhet kring medier, kommunikation och de digitala plattformarna för att förstå både dess negativa och positiva förutsättningar.

Vad är MIK?

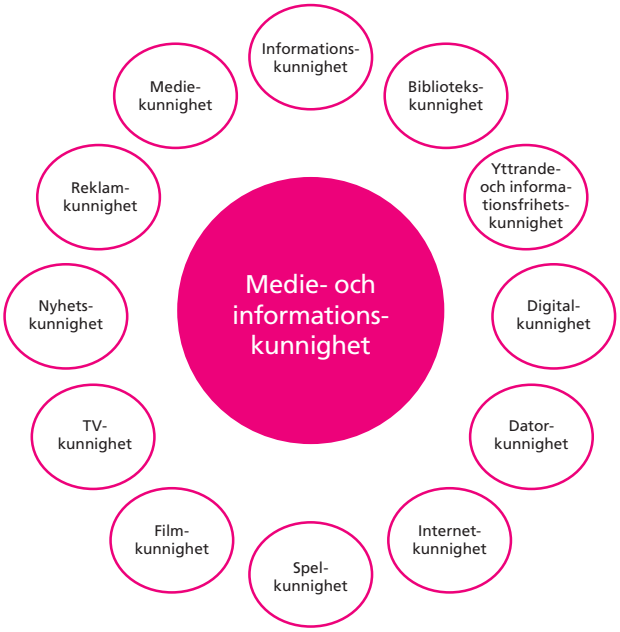
Enligt UNESCO omfattar medie- och informationskunnighet ett antal förmågor.[21] 2013 lanserade Statens medieråd en kartläggning av aktörer inom MIK-fältet i Sverige. Enligt den kan MIK förstås ”som förmågorna att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och kontexter.”[22] I MIK-begreppet ryms en mängd olika aspekter som i sin tur kan ses om stora verksamhets- och expertområden. (Se bild)

Med tanke på detta har utredaren under skrivprocessen uppfattat hur ett fördjupat arbete med området MIK behöver vara en regional angelägenhet eftersom det är mycket resurskrävande för varje enskild kommun att utveckla den breda kompetens och verksamhet kring MIK som behövs för att möta utvecklingen som sker i många olika riktningar och fält.

Brist på kunskap och samordning inom MIK i hela Sverige

Det finns dock en rad utmaningar inom ramen för MIK-området som är viktiga för Region Stockholm att känna till om man vill intensifiera arbetet med området.

En sådan regional utmaning som utredaren fångat upp är att länets kommuner upplever att det är svårt att genomföra en allmän kompetenshöjning som behövs

21 *Medie- och informationskunnighet i skolan och lärarutbildningen*, Unesco (2011).
22 Statens medieråd, *Medie- och informationskunnighet i Sverige. En kartläggning av aktörer* (2014). statensmedierad.se

bland de kommunanställda som arbetar med barn och unga. Här finns det ett utrymme för en central samordning av aktiviteter och insatser eftersom alla kommuner inte kan göra allt på egen hand.

På nationell nivå finns sedan länge en rad utmaningar på området. I Statens medieråds rapport konstateras att en nationell samordningsfunktion för MIK-området saknas.

> *”En slutsats som kan dras utifrån denna kartläggning är att det råder brist på samordning mellan olika aktörer. Som tidigare nämnts finns det några nätverk, särskilt inom film- och mediepedagogik, och några intressekluster, men detta är mer undantag än regel. I stort är koordinationen mellan olika aktörer på MIK-området svag eller obefintlig. De samarbeten som finns är påfallande ofta projektorienterade och saknar långsiktighet, resultatindikatorer och mätbara mål.”*

Medieråds rapport konstaterar också att:

> *”Bristen på samordning gör att lokalt eller regionalt förankrade projekt inte delar erfarenheter och att goda exempel inte sprids nationellt.”*

I rapporten finns förslag på åtgärder för att förbättra arbetet med att stärka barn och unga som medvetna medianvändare. Här återges förslagen förkortade i punktform som inspiration till det regionala arbetet:

1. Skapa ett gemensamt språkbruk kring MIK-fältet.
2. Inrätta en arbetsgrupp över förvaltnings- och kommungränser, inom ramen för barn- och ungdomsfrågor, som en tänkbar samarbetsform.
3. MIK-områdets centrala frågeställningar, perspektiv på digitaliseringen av skolan och samhällets medialisering, behöver förankras i forskning.
4. Styrdokumenten för lärarutbildningarna behöver uppdateras för att svara mot läroplanerna för grundskolan och gymnasiet, och mot medielandskapets utveckling.
5. Ett arbete med att utveckla mätbara mål och standardiserade indikatorer för medie- och informationskunnighet i skolans olika stadier bör inledas, samt att implementera ett sådant perspektiv inom lärarutbildningarna. I nuläget består kunskapen om barns och ungas medie- och informationskunnighet, liksom utvärderingarna av effektiviteten i satsningar på såväl digital teknik som MIK-undervisning, mest av grova uppskattningar. Att utveckla sådana mål och utvärderingsmetoder skulle kunna bidra till att säkerställa vilka pedagogiska metoder som är mest framgångsrika.

Vid sidan av Medierådets egna förslag på åtgärder finns ytterligare utmaningar i förhållande till ungas rätt till och kunskap om att ”skapa information”. Trots utvecklingen mot att unga i allt högre grad går från att vara passiva konsumenter till producenter inom medieområdet, behandlas denna dimension av MIK styvmoderligt av både ansvariga departement, myndigheter och övriga aktörer inom fältet.

Makerkulturen

Ett kulturfenomen och subkultur som kan tjäna som inspiration för den mer traditionella kultursfären när man närmar sig MIK-fältet är den så kallade *makerkulturen*. Det är är en kulturform som springer ur DIY-kulturen, men som på senare år blivit mer fokuserad på att bygga egen teknik och digitala plattformar. Ett *makerspace* är en verkstadsliknande miljö som uppmuntrar till delning av kunskap, verktyg och idéer.[23]

Makerkulturen går ut på att tillverka både fysiska och digitala skapelser och innovationer. Det kan röra sig om så vitt skilda områden som robotteknik, elektronik, 3D-utskrift men också innovationer inom mer traditionella aktiviteter som metall- och träbearbetning.

Helt centralt i makerkulturen är ett ”aktivt lärande”. Makerkulturen betonar det informella, nätverksbaserade, det som kallas ”peer to peer”-lärandet som i första hand är motiverat av lust, relationer och empowerment. På senare år har makerkulturen utifrån sitt fokus på teknik, vetenskap, lust och lärande skapat ett stort intresse inom den pedagogiska sfären som arbetar med utveckling av skolmiljön.

Makerkulturen är ofta organiserad i form av en medlemsstyrd förening som har som utgångspunkt att värnar sina medlemmars intressen och eftersträva autonomi. Ett sådant exempel är föreningen Stockholm Makerspace.[24]

Detta har ibland gjort det svårt för offentliga institutioner, skolor och kommuner att samarbeta med

23 Definition tagen från Makers of Sweden. www.makersofsweden.se

24 www.makerspace.se

befintliga deltagarstyrda makerspace-aktörer. Detta har lett fram till att man istället har försökt att kopiera makerspace-konceptet och startat egna initiativ som är mer anpassade till de offentligas behov.

Makerskola

Makerkulturen har på senare tid ansetts ha en stor potential i att bidra till ett mer deltagande tillvägagångssätt och skapa nya vägar till lärande i annars utmanande ämnen som teknik, fysik och matematik. Genom makerspace-pedagogiken kan man göra dessa ämnen mer levande och relevanta för eleverna.

Projektet Makerskola[25] har under 2015–2018 utvecklats med stöds av Vinnova. Det övergripande syftet är att bidra med utveckling av ny ämnesspecifik metodik av skapandet med IT som material. På Facebook driver bland annat projektet gruppen *Makerskola* som samlar intresserade lärare och andra entusiaster kring frågan.[26] Det finns också en rad lärare som driver egna bloggar där de ger tips på hur de använder digitala verktyg i sin pedagogiska process. En av de bloggar som utmärker sig är bloggen *Matte och NO* som ger en inspirerande och avdramatiserande bild av hur digitala verktyg kan användas i klassrummen.[27]

Visuell litteracitet och skolbio

En tydlig tendens i samhället är att allt mer information förmedlas genom bild och därför har begreppet visuell litteracitet (förmågan att ”läsa” bildens betydelse) under de senaste åren fått en mer framträdande roll inom MIK-fältet.

En del av MIK-frågan hänger ihop med möjligheterna som kommunens skolor ger eleverna att få se, tolka och prata om filmer de ser tillsammans på en biograf – så kallad skolbio. Film Stockholm genomförde en kartläggning 2017 kring skolbions utbredning i Stockholmsregionen.[28] I den konstateras att skillnaderna mellan kommunernas möjligheter och prioriteringar att visa skolbio för sina skolelever skiljer sig väldigt mycket åt.

15 av länets 26 kommuner arrangerar regelbunden skolbioverksamhet, och ytterligare två kommuner ger sina elever möjlighet till skolbiovisningar i kommunal regi. Men sammantaget har den kommunala skolbioverksamheten i länet minskat med 38 procent sedan 2009. Många kommuner visar ett intresse av att starta upp skolbioverksamhet eller utveckla befintlig verksamhet. Som hinder för detta anges bland annat att det är tidskrävande med det praktiska arbetet kring skolbio eller annan resursbrist.

En väg framåt för skolbioverksamheterna i länet skulle kunna vara en översyn av vilken aktör som är ansvarig för respektive del av verksamheten. Filminstitutet och i viss mån andra lokala aktörer skulle kunna underlätta kommunens ansvar för den lokala verksamheten. Denna översyn skulle ytterligare bilda underlag för en handlingsplan för hur kulturförvaltningen kan stödja kommunerna att utveckla MIK-fältet.

En framgångsrik verksamhet som arbetar med att utveckla och implementera kunskap om arbetet med barn och ungas visuella litteracitet är Barnfilmskolan[29] som leds av Linda Sternö på Akademin Valand vid Göteborgs universitet. På sin hemsida skriver de bland annat:

> *”Det är en demokratisk fråga hur bildningen kring bild genomförs så att alla medborgare kan avläsa bild på ett medvetet och kritiskt sätt, men också så att alla kan vara med och bidra till bilden av och visualiseringen av den tillvaro de lever i.”*

Ett liknande initiativ saknas i Stockholmsregionen, noterar utredaren.

Omvärldsbevakning

Nedan följer en kort sammanfattning av vad nyckelaktörer i Sverige driver för frågor och verksamhet som relaterar till MIK-begreppet och en del inspirerande och positiva exempel från Sverige och världen. Exemplen ska hjälpa läsaren att bilda sig en uppfattning om fältet och vilka insatser som behöver göras för att bidra till utvecklingen av området MIK i regionen.

25 makerskola.se

26 För en fördjupning i frågor kring digitalisering och skola rekommenderas Sverges Radios podd Uppkopplad, avsnitt ”Plugghäst 2.0” från 2018-01-29. sverigesradio.se

27 Inlägg i bloggen Matte och NO, ”Digitaliseringen är inte häftig – den är nödvändig” 2018-02-21. matteochno.wordpress.com

28 *Skolbio i Stockholms län 2017.* Rapport från Stockholms läns landsting (2018). kultur.sll.se

29 Barnfilmskolan började som ett pedagogiskt utvecklingsprojekt och är nu ett samlingsnamn för olika aktiviteter med kameran som verktyg. www.barnfilmskolan.se

Stockholms stadsbibliotek

Efter Brexit och presidentvalet i USA år 2016 – där digitaliseringens negativa sidor blev extra tydlig för många – har biblioteksvärlden mobiliserat kring frågor om digitalisering och koppling till bildning och demokrati. Det berättar Åke Nygren, digital samordnare på Stockholms stadsbibliotek under ett samtal med utredaren.[30] Stadsbibliotekets ledningsgrupp beslutade att satsa mer på digitaliseringsfrågan och man började arbeta med frågeställningar som Hur bygger vi bättre säkerhet? Hur tryggar vi människors integritet? Vad är sant och vad är falskt? Digitala sökstrategier – hur kan man söka kunskap på ett medvetet sätt? Detta, menar utredaren, är viktiga frågor som ligger i linje med bibliotekens kärnuppgifter om bildning och läsfrämjande, men berör också bibliotekets övergripande uppdrag om fri åsiktsbildning och värnande av människors yttrandefrihet.

Under tiden fram till svenska riksdagsvalet år 2018 lanserade Stockholms stadsbiblioteket ett kursupplägg för personalen som heter ”MIK och demokrati”. Det är ett internt kompetensutvecklingsprogram som drivs tillsammans med så kallade MIK-ambassadörer ute på de olika enheterna. Det långsiktiga målet för programmet är att nå alla medarbetare. MIK-ambassadörerna ska starta lärandeprocesser med den övriga personalen som i sin tur ska leda till att de biblioteken ger bättre service och hjälp till medborgarna och besökarna på biblioteken. Målet är att varje enhet inom biblioteket självständigt ska skapa lokala digitaliseringsstrategier utifrån de specifika förutsättningar som finns på platsen.

Stockholms stadsbibliotek har en inspirerande roll och erbjuder kurser och så kallade MIK-labb. De består av teknisk utrustning som kan användas av bibliotekarierna för digitalt skapande som matchar samtida teknikutveckling. För att starta arbetet med spridning av de digitala verktygen har man bjudit in till en ”makerfair” där MIK-ambassadörerna och övrig personal kan prova på VR, AI (*artificial intelligence*) och programmering av robotar.

Stadsbiblioteket har bestämt sig för att fokusera sina insatser på att arbeta med MIK inom det som man själv kallar för ”frivillighetskulturen”. Här ser Åke Nygren en möjlighet att arbeta med kollaborativt och lustdrivet lärande. Här finns det en potential till samarbete med andra organisationer och att skapa nya initiativ i linje med utredarens förslag på strategisk inriktning för Region Stockholm.

Samtidigt menar Åke Nygren att bibliotekens hemvist under Kulturdepartementet gör att initiativ inom Stadsbiblioteket som har en digital, utforskande och labbliknande karaktär är svåra att genomföra. Nygren har genom åren erfarit en viss motsättning mellan bibliotekets traditionella grunduppdrag – att värna skönlitteraturen, läsfrämjande verksamhet, och det klassiska bildningsuppdraget – och det ”nya” uppdraget med utveckling i det digitala pedagogiska fältet. Detta yttrar sig genom att nya perspektiv måste implementeras i form av projekt eller i speciella satsningar, men det blir sällan en del av det långsiktiga linjearbetet inom bibliotekens verksamhet.

Trots detta finns det spridda initiativ som arbetat med digitala plattformar och tjänster direkt med unga på biblioteken. Till exempel har Rinkeby-Kista[31] och Hagsätra bibliotek anordnat så kallade kodningshelger för barn. Med hjälp av kodningsverktyget Scratch[32] får de lära sig dataprogrammering. Det har också funnits lokala makerspace-workshoppar med fokus på att bygga robotar.

Medioteket i Stockholms stad

Medioteket är Stockholms stads pedagogiska satsning för kommunala skolor och förskolor. Medioteket erbjuder kompetensutveckling och stöd inom lärande med digitala verktyg, film och ljud, litteratur, MIK och ämnesutvecklingsfrågor.

Medioteket erbjuder processinriktade kurser som kan utveckla pedagogiken med hjälp av digitala verktyg som finns på skolorna. Kurserna vänder sig till pedagoger, arbetslag, fritidspedagoger och ledningsgrupper. Målet är att lärare ska få möjlighet att utveckla nya arbetsformer, metoder och innehåll och både få inspiration, utbildning och stöd av Medioteket.

Verksamhet likt Medioteket i Stockholms stad skulle behöva spridas till fler kommuner i regionen. Det är dock ett resurskrävande arbete. Helst skulle satsningen samordnas regionalt.

Internationell utblick på MIK

Globalt utmärker sig Kanada som ett land där MIK-frågorna är väl samordnade med konstruktiva satsningar

30 Samtal med Åke Nygren 2018-01-15.

31 ”Skapa ditt egna datorspel på Kista bibliotek”, Stockholms stadsbiblioteks kalendarium 2018-01-15. biblioteket.stockholm.se

32 www.scratch.mit.edu

i både skolor och andra organisationer. Den ideella organisationen Mediasmart[33] samordnar både forskning och insatser i skolan. Tillsammans med Canadian Teachers' Federation genomför man varje år Media Literacy week[34] som beskrivs så här på deras webbsida:

> *"Working with Canadian schools, libraries, and educational associations and organizations, Media Literacy Week participants seek to inspire a leap in Canadians' thinking towards media education as an important – and innovative – approach towards creating thoughtful, engaged and informed young people."*

I Toronto har man utvecklat digitala innovationshubbar på åtta lokala bibliotek. På hubbarna kan man till exempel kan lära sig designa och printa i 3D, möta entreprenörer och innovatörer som befinner sig i bibliotekets innovationsresidensprogram. Här kan man även låna material eller program – som annars är relativt dyrt att köpa själv – för att börja lära sig olika DIY-tekniker som till exempel mikrokontrollerkortet Arduino[35], lära sig använda digitala symaskiner, arbeta i en green screen-studios eller delta på kod- och programmeringskurser.

På en europeisk nivå är en viktig aktör Evens Foundation som driver ett stort program för att öka kunskapen om MIK, finansiera och sprida goda exempel och på så sätt lyfta frågan. De senaste åren har de gett ut en publikation som heter *Visual Literacy*: *How to think and act with images*[36]. Där samlas texter från europeiska akademiker som studerar bildernas makt i samtiden. Den innehåller också positiva exempel från Europa om hur man kan arbeta med bilder för att öka ungas medvetenhet om hur bilder påverkar oss.

År 2015 gav det Nederländska institutet för ljud och bild ut en stor jubileumsskrift, Media Literacy 2005–2015–2025[37]. I skriften sammanfattar en rad namnkunniga forskare de nederländska erfarenheterna från den senaste tio åren och skapar utblickar mot framtiden.

2. Anställa en digital konsulent

STRATEGISKT FÖRSLAG 2:
Region Stockholm anställer en digital konsulent för MIK-relaterade frågor vars uppdrag är att arbeta med ovan nämnda digitala strategi. Konsulentens uppdrag handlar om att coacha kommunerna i regionen i att utveckla verksamhet som på ett bättre sätt förhåller sig till digitaliseringens möjligheter inom samhället så att tekniken kommer att berika kulturen. Konsulentens uppdrag är också att skapa samverkan mellan olika verksamhetsområden inom Region Stockholms länskulturfunktioner.

Under denna utredning har det blivit tydligt att området unga och digitala plattformar är lite av en Pandoras ask. Det är ett stort område där det just nu händer mycket på många olika nivåer. Det går inte att arbeta med frågan utan att samtidigt se att det finns så mycket kunskap som behövs i denna fråga. Därför tror utredaren att det skulle vara en bra investering från Region Stockholms sida att anställa en digital strateg som på längre sikt kunde ansvara för dessa frågor inom ramen för kulturförvaltningen. För att skapa ett fokus och öka kompetensen behöver man inrätta en funktion eller tjänst där man arbetar långsiktigt för kulturens digitalisering i regionen. Det räcker inte med att göra punktinsatser.

En person som arbetade med fältet unga och digital kultur skulle ha som huvudsaklig uppgift att utveckla och genomföra regionens handlingsplan på MIK-området och vara spindeln i nätet för ny utveckling i hela regionen. Som kunskapsbas, coach och bollplank till kommunerna kunde personen ge stöd till den lokala digitala utvecklingen på kulturområdet, genom att bistå med nätverk och sammankopplingar mellan nyckelpersoner som kan få utveckling att ske, bistå med goda exempel och eventuellt fördela ett digitalt kulturstöd.

33 www.mediasmarts.ca
34 www.medialiteracyweek.ca
35 Ett inspirerande TedTalk av grundaren till open source mikrokontrollerkortet Arduino finns här: youtu.be
36 Rapporten finns att läsa på nätet: evensfoundation.be
37 Rapporten finns att läsa på nätet: www.yumpu.com

Den digitala konsulentens arbetsbeskrivning skulle kunna utgå från följande punkter:

- Följa och utveckla MIK-området inom ramen för landstingets mandat och uppdrag.
- Samverka med kommunerna och samordna projekt. Personen ska skaffa sig en bredare och bättre överblick över satsningar i regionen för att fånga upp intressanta initiativ, stödja och vidareutveckla dem.

Många av de nyckelpersoner som kommit till tals i denna rapport vittnar om att många aktörer utvecklar parallella verksamheter, projekt och initiativ utan att ha kunskap om varandra. Det finns också en upplevelse av att aktörer gärna håller på sina lärdomar och idéer och bara motvilligt delar med sig till andra av dem. En möjlig förklaring till detta kan vara att resurser och medel till verksamheter inom det offentliga och inom civilsamhället är begränsade. Det kan leda till en rädsla att dela med sig av det unika som leder till man får ekonomiskt stöd för sin verksamhet eller sitt projekt. Ett sätt att motverka denna utveckling vore att man i regionen gynnar samordnande insatser och att man stödjer synergieffekter och initiativ som leder till ett delande av kunskaper och erfarenheter inom fältet.

Utredningens uppfattning är att det offentliga skulle kunna flytta fram sina positioner genom att bättre samordna, planera och organisera sina aktiviteter. Sedan ändringen i kommunallagen som beslutades i riksdagen i maj 2018 har förutsättningarna för samverkan mellan kommuner sinsemellan och landstinget aldrig varit bättre.

Lagändringen innebär att en kommun nu kan tillhandahålla tjänster åt andra kommuner, vilket gör att samverkan på kulturområdet, inte minst genom gemensamma digitala plattformar, kommer att underlättas. Ett exempel på en verksamhet som hittills påverkats negativt av den tidigare kommunallagens inställning till samägande är biblioteksappen Bibblix.[38]

Den aktuella lagändringen kan en framtida digital konsulent använda som incitament för att få fler kommuner i regionen att samordna sina digitala kultursatsningar och verksamheter.

3. Inrätta ett digitalt kulturstöd

STRATEGISKT FÖRSLAG 3:

Kulturförvaltningens strategiska avdelning gör en analys över hur man kan utveckla sitt nuvarande stöd för att främja digitalisering inom det regionala kulturlivet, på liknande sätt som man gjort inom Region Skåne och Västra Götalandsregionen. Utredaren föreslår att ett framtida digitalt stöd kan riktas mot tre fokusområden:

3.1 Stöd till samtal och möten om digital kultur
3.2 Stöd till offentlig digitalisering av kulturverksamheter
3.3 Stöd för att vidareutveckla och sprida goda exempel

Utredaren anser att ett särskilt digitalt stöd, riktat specifikt enligt fokusområdena nedan, skulle innebära att Region Stockholm sände ut en signal om att området digital kultur prioriteras extra och därmed påverka kommuner och andra organisationer att börja tänka nytt.

De fokusområden som utredaren tycker ska prioriteras vid inrättandet av ett sådant stöd är:

Stöd till samtal och möten om digital kultur

Utredaren menar att ett nytt kulturstöd dels ska kunna användas för att stödja mötesplatser, konferenser, inspirationskvällar, digitala satsningar och communities som har som syfte att öka den digitala kompetensen för kulturarbetare samt skapa möten mellan olika sektorer som kan leda till nya idéer och samarbeten.

Nedan listas några satsningar som kan verka som inspiration när man söker efter nya sammanhang att stödja inom detta område.

Truly Digital var en workshopserie som pågick under 2016 och anordnades av Fabel kommunikation. Workshopparna utforskade möjligheter och utmaningar med digitaliseringen för kultursektorn. Utifrån olika teman diskuterades och skärskådades digitala fenomen eller utmaningar med hjälp av deltagarna och inbjudna talare. Efter en första finansiering från Norden(?) fanns ingen vidare finansiering och projektet lades ner.

I Malmö finns **The Conference** som utifrån platsen Media Evolution varje år samlar talare från hela världen som representerar ett brett spektrum av discipliner på aktuella teman för digitaliseringen.

38 I spridningen av Bibblix till andra kommuner fanns oklarheter kring LOU och kommunallagen.

Sessionerna är upplagda för att skapa en röd tråd mellan olika ämnen som kanske är svåra att själv skapa ett sammanhang av.

I Skellefteå har de kreativa näringarna sitt årliga mötesforum **Creative summit** som samlar alla intresserade, från studenter till verksamma inom den kreativa industrin, för att lyssna när välrenommerade internationella gäster pratar om teman som påverkar framtidens digitala samhälle.

På temat barn, unga och kultur anordnar **Centrum för barnkulturforskning** varje år ett tvärvetenskapligt symposium med aktuell forskning kring ett specifikt barnkulturellt fält. Symposierna är gratis och brukar vara välbesökta. Dock har symposiet aldrig fokuserat på tema barn och det digitala paradigmet vilket kanske säger en del om forskningsläget i detta fält. Kanske kunde en gemensam sak göras kring detta i länet?

Stöd till offentlig digitalisering av kulturverksamheter

Ett område där utredaren tror att ett digitalt stöd kan vara till nytta är vid digitaliseringen av redan befintlig offentlig verksamhet. Ett inspirerande exempel är Region Skåne som arbetat med sitt stöd för utveckling av digital kultur. Syftet med deras digitala stöd är att skapa bättre förutsättningar för Skånes kulturaktörer att använda digital teknik för att producera och sprida kultur.[39]

Kulturverksamheter som får verksamhetsbidrag från Region Skåne kan söka bidrag för att anställa en utvecklare med särskild kompetens inom det digitala området – en så kallad ”developer in residence”. En developer in residence kan ha olika roller och tekniska kompetenser. Det är verksamheten själv som definierar vilken roll utvecklaren ska ha och vilka kompetenser som behövs. Tidigare genomförda projekt har anlitat interaktionsdesigners, kommunikationsstrateger eller specialister inom 3D-området.

Under 2018 har utlysningarnas fokus legat på hur digitala verktyg kan användas i arbetet med besöksutveckling, publikkontakt och att nå nya målgrupper. Det kan handla om att använda digitala verktyg för att skapa ett intresse hos målgruppen att besöka en befintlig utställning, föreställning, konsert eller dylikt. Men det kan också handla om att erbjuda en specifik målgrupp digital tillgång till konst- och kulturupplevelser eller att skapa forum för delaktighet och medskapande.

En viktig poäng med att utforma ett stöd på detta sätt är att en digitaliseringsprocess blir som bäst när den skapar förutsättningar för konstnärerna att arbeta tillsammans med tekniskt kunnig personal. Då kan det nya digitala verket i sig få en helt unik och egen form. En digitaliserad konst- eller kulturupplevelse bör, enligt utredaren, vara och ge något mer än en sämre version av live-upplevelsen.

Ett annat spännande exempel på digitaliseringsprocess av en redan befintlig verksamhet är arbetet med Film Stockholms community Filmbasen. Redan 2009 startade Film Stockholm den digitala talangutvecklingsplattformen Filmbasen.se. Då uppskattade Film Stockholm att antalet unga aktiva filmskapare i länet var cirka 500 personer och det fanns en osäkerhet om dessa var intresserade av att använda tjänsten.

I dag kan Film Stockholm se att digitaliseringen av ansökningsförfarandet har fungerat och att plattformen är mycket uppskattad och använd. Filmbasen.se har idag 3000 aktiva medlemmar och varje år har i snitt 180 ansökningar om projektmedel för film skickats in. Under 2017 steg antalet ansökningar till det dubbla.[40] Går det att sprida Filmbasens modell och metodik för en digitalisering till andra verksamhetsområden inom regionens kulturförvaltning?

Stockholms läns museum har som ett av sina två kärnuppdrag att utveckla ett digitalt museum med uppgift att samordna vetenskaplig insamling, bearbetning och förmedling av kunskaper om hela regionens kulturmiljö, kulturarv, konst och hemslöjd. Film Stockholm kan i detta arbete till exempel bistå Länsmuseet med att digitalisera olika svåråtkomliga, men ur ett kulturhistoriskt perspektiv intressanta, fysiska miljöer med hjälp av virtual reality. Det gör att besökare inte behöver resa till en plats eller ansöka om speciella tillstånd utan istället kan göra besöket virtuellt.

Hur kan fler områden för Region Stockholms stöd digitaliseras så att stödgivningen demokratiseras och användarna sätts i centrum?

Stöd för att vidareutveckla och sprida goda exempel

Ett annat syfte med ett riktat digitalt kulturstöd är att verksamheter som arbetar med specifikt digital verksamhet ska ha ett stöd i regionen för att utveckla och sprida sina metoder till andra kommuner. Nedan vill utredaren lyfta fram några av de exempel som finns i länet som kunde söka ett sådant stöd.

39 Läs mer om kultur och digitalisering under fliken ”Utveckling Skåne” hos Region Skåne. Utveckling.skane.se

40 Totalt skickades 394 ansökningar om produktionsstöd in till Filmbasen under 2017.

Väsby Makerspace

Ett exempel på en satsning som varit intressant att följa under de senaste åren i Stockholmsregionen är Väsby Makerspace. Initiativet kom ursprungligen från projektet med namnet ”Ett lärande Väsby”. Verksamheten startade 2016 inom utbildningsförvaltningen för att hjälpa förskolor och skolor att kunna möta befintliga mål i läroplanen. Ett övergripande syfte var framförallt att tillgodose förändringarna i skolans styrdokument och i Skolverkets digitaliseringsstrategi. Projektet pågår fram till augusti 2020. Själva platsen, makerspace, är ett kreativt centrum för IT-slöjd och kan ses som en förlängning av kommunens förskolor och skolor. De skriver själva:

> *”Här kan man diskutera, fortbilda sig, programmera och testa till exempel 3D-skrivare, lödstationer, olika typer av datorer, robotar och ljud- och ljusmojänger!”*

Väsby Makerspace skulle kunna söka ett framtida digitaliseringsstöd för att bli en plattform som når unga i kommunen direkt på fritiden.

Kodlyftet i Täby kommun

Kodlyftet är ett pilotprojekt där elever från Ellagårdsskolan, Internationella Engelska Skolan och Vallatorpsskolan under ett antal skolveckor arbetat med utmaningen att förbättra en lokal lekplats så att den blir säkrare, roligare och mer attraktiv. Lösningen skulle innehålla olika moment som design, programmering, lagarbete och presentation. Elevernas lösningar utvärderades sedan av en jury bestående av representanter för näringslivet, skolan och kommunen. Hur kan en sådan lokal satsning spridas och hur kan man få intresserade elever att arbeta vidare med sina innovationer efter skoltid?

DigiLek

Ett privat initiativ på området MIK och barns fritid är DigiLek. En startup som bygger ett digitalt mediehus på nätet. Under parollen ”Återta kidsens uppkopplade fritid!” samlar man goda krafter enligt den framgångsrika modell som organisationen Generation Pepp har haft med frågan om barn och ungas rörelse och träning. DigiLek skriver på sin hemsida:

> *”Vårt huvudfokus är att verka för en hållbar produktion och konsumtion enligt de globala målen och Agenda 2030 med Barnkonventionen som värdegrund. Det gör vi genom att låta dem att samskapa DigiLeks kommande mediehus tillsammans med barnhjältar från alla samhällssektorer som vill gå i bräschen för hållbara, uppkopplade fritidsvärldar. En social rörelse där DigiLek ska vara den självklara portalen för barn & unga samt deras föräldrar såväl som en one-stop-shop för den offentliga, privata och idéburna sektorn.”*

Kodcentrum

Kodcentrum är en ideell förening som framgångsrikt arbetat med digital pedagogik för barn och unga genom att introducera barn till programmering och digitalt skapande. Föreningens syfte är att bredda bilden av vem som kan programmera och vilka funktioner och tjänster i samhället som är uppbyggt av just kod.

Kodcentrum driver tolv kodstugor i åtta städer runt om i Sverige. Här får barn mellan 10–12 år en introduktion till programmering och digitalt skapande. Man har också startat webbplatsen *Kodboken.se* som är en digital plattform som är gratis att använda. Sajten vänder sig till barn och föräldrar, lärare och pedagoger som vill introducera barn till programmering och digitalt skapande.

Designlab S

En annan verksamhet som har en tydlig koppling till makerkulturen är Designlab S i Skärholmen. Designlab S arbetar utifrån övertygelsen om att alla bör få chansen att utforma världen och hur den ska se ut och fungera. Sedan starten 2013 engagerar labbet professionella designers och barn mellan 8–15 år i kollektiva skapandeprocesser. Sedan 2015 är även de som är 80 år och äldre välkomna. Tillsammans undersöker deltagarna designprocessen, experimenterar med material och tillverkningstekniker och utforskar nya estetiska uttryck. Barnen som besöker verksamheten bjuds in som jämlika medarbetare, med lika stor agens i designprocessen som professionella designers.

Designlab S fick brist på ekonomiska medel under våren 2018 och är därför nedläggningshotat. Utredaren menar att detta är ett exempel på att de offentliga stödstrukturerna inte hänger med i utvecklingen och det skapar ett glapp som drabbar nya och innovativa initiativ inom digitalisering och den participatoriska kulturen.

4. Permanenta regionens satsning på nya innovationer

STRATEGISKT FÖRSLAG 4:
Region Stockholm permanentar satsningar på metodutveckling för digitala plattformar som virtual reality (VR) och tar tillvara de lärdomar och bygger vidare på de erfarenheter som Film Stockholm fått genom sin labbverksamhet med olika samhällssektorer. Utredningen föreslår att en tjänst inrättas på Film Stockholm och att den synkroniseras med annan innovationsverksamhet inom Region Stockholm, som till exempel SLL Innovation och Innovationsfonden.

Film Stockholms satsning på VR i vård och omsorg

Film Stockholm har under de senaste fem åren hållit i utvecklingsprocesser i virtual reality genom att koppla ihop aktörer inom vård och omsorg med forskare, kreatörer och filmare. Tillsammans har de tvärdisciplinära teamen sedan designat konkreta lösningar, tjänster och verktyg.

Tre exempel på konkreta verktyg som arbetats fram är:

1. VR-behandling av patienter med agorafobi som Film Stockholm utfört i samarbete med Gustavsbergs vårdcentral, Karolinska Institutet och Kungliga tekniska högskolan, KTH.[41]
2. VR-spelet ”Stargazer” som utvecklades i samarbete med Danderyds sjukhus och KTH för rehabilitering av patienter med nackskador.[42]
3. VR-upplevelser som tagits fram för ökad kulturell delaktighet och vardagsstimulans för äldre på omsorgsboenden, bland annat i kommunerna Södertälje, Österåker och Norrtälje.[43]

Film Stockholm kan själva se ett stort intresse från omgivningen för satsningarna. Externa aktörer inom offentlig och privat sektor har under de senaste åren vänt sig till Film Stockholm för att be om stöd i att komma vidare med idéer kring hur VR kan användas som verktyg för att lösa samhälleliga utmaningar. Det finns tydligtvis behov av den metod och kompetens som Film Stockholm erhållit genom sin pilotverksamhet. På grund av tidsbrist har Film Stockholm varit tvungna att tacka nej till många förfrågningar från kommuner, vårdaktörer, privata företag och kreatörer.

Utredaren anser därför att Region Stockholm bör fortsätta sitt innovativa arbete med utveckling av visuellt berättande genom XR[44] -tekniker som till exempel VR kopplat till utmaningar i andra samhällssektorer, framför allt inom vårdsektorn i Stockholmsregionen. De erfarenheter och processer som Film Stockholm under de senaste åren arbetat fram är unika i hela landet och i vissa fall internationellt. Utredningen menar att det vore oklokt att inte ta tillvara på den ”know how” som arbetats fram och satsa vidare på denna verksamhet.

Under rapportens tillblivelse har utredaren parallellt gett stöd i utvecklingen av en idé om att starta en testbädd[45], kallad Stockholm XR Lab. Enligt idén ska Film Stockholm fortsätta facilitera innovationer i gränslandet mellan nyskapande teknologi, kreativa processer (framför allt inom det visuella konstnärliga fältet) och de behov som finns inom vård och omsorg.

I testbädden ska testarna få möjlighet att ingå i tvärdisciplinära team med olika kompetenser som tillsammans labbar inom XR-teknik. Stockholm XR Lab ska erbjuda dagsaktuell teknik samt personal och coaching för verksamheter inom offentlig sektor eller företag som vill utveckla nya tjänster inom XR och AI (*artificial intelligence*) som kan stödja arbetet med samhällets utmaningar. Målsättningen med testbädden är att facilitera fyra till sex projekt årligen. Dessa projekt ska få stöd att utvecklas från idé, till prototyp, till färdig produkt eller tjänst och därefter implementering i verksamhet. Testbädden ska också ge stöd i kontakt med forskning.

Arbetet med att finna ett stöd för denna utveckling har påbörjats och kommer att fortsätta. Här tror utredaren att en tydlig satsning från Region Stockholms sida kan komma att påverka framtida externa ansökningar från statligt håll, som Vinnova eller Tillväxtverket.

41 Nyhet från kulturförvaltningen: ”Satsning på virtual reality mot fobier” 2016-10-05. www.mynewsdesk.com

42 Nyhet från kulturförvaltningen: ”Film Stockholm utvecklar Virtual Reality-spel i samarbete med Danderyds Sjukhus och KTH” 2015-06-24. www.mynewsdesk.com

43 Film Stockholms webbplats: ”Virtual reality ger nya möjligheter i äldrevården”. filmstockholm.se

44 Extended Reality/förstärkt verklighet.

45 En testbädd är en miljö inom vård och omsorg där företag kan testa nya idéer i praktisk verklighet i samverkan med hälso- och sjukvården eller äldreomsorgen redan under utvecklingsfasen.

Avslutning

Utredaren kan konstatera att digitaliseringens möjligheter växer och bara blir fler och fler. Kultursfären har en outnyttjad potential till utveckling när man börjar använda dessa verktyg och labba fram nya idéer. Men den mer traditionella kulturen har också något att ge tillbaka till den snabba utvecklingen som digitaliseringen innebär för samhället. Kreativitet, eftertänksamhet, långsiktighet och tradition behövs för att bygga ett digitalt samhälle som sätter vår miljö och människors fysiska och mentala hälsa i första rummet.

Utredningen kan också konstatera att de nya tjänster och verktyg som digitaliseringen gett upphov till driver oss att tänka nytt kring medborgarnas delaktighet i kulturen. Möjligheterna att demokratisera, tillgängliggöra och riva murarna till kulturvärlden har aldrig varit större. Barn och unga har stor vana av att navigera i digitala miljöer och besitter en hög mottaglighet. Nu är det upp till politiska krafter att ta tillvara på möjligheterna och fylla dem med positiva krafter genom att förändra stödstrukturer och initiera nya satsningar.

Utredaren hoppas att läsaren fått några nya perspektiv och kunskap inom området, och kanske också fått lust att läsa vidare och fördjupa sig i några av de områden som rapporten har avhandlat.

Utredaren vill tacka:
Joakim Blendulf, personalen på Film Stockholm, Max Valentin, Per Falk, Åke Nygren, Annika Hermele, Katarina Wikström, Lovisa Furendal Berndt, Christer Falk, Anna Serner, Erik Fernholm, Fatima Khayari, Christina Preisler Schedin, Torbjörn Neiman, Eva Bergqvist, Per Strömbeck, Ellen Tejle, Luis Lineo och personalen på Fanzingo och Yvonne Sjöblom för alla konstruktiva kommentarer i samband med färdigställandet av rapporten.

Region Stockholm

Kulturförvaltningen
Regionarkivet

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2019-03-08

Diarienummer:
KN 2018/1243

Handläggare:
Johanna Lagerström

Ny föreskrift för informationshantering och arkiv inom Region Stockholm

Ärendebeskrivning

Regionfullmäktige gav kulturnämnden i uppdrag att genomföra en översyn av Stockholms läns landstings dokument- och arkivreglemente i samband med flytten av ansvaret som arkivmyndighet den 1 april 2018. Regionarkivet har arbetat fram ett förslag till föreskrift gällande informationshantering och arkiv i Region Stockholm som föreslås ersätta dokument- och arkivreglementet.

Beslutsunderlag

Förslag till Föreskrift för informationshantering och arkiv inom Region Stockholm
Tjänsteutlåtande

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar att föreslå regionstyrelsen följande.

1. Föreslå regionfullmäktige att besluta att Föreskrift för informationshantering och arkiv inom Region Stockholm gäller från och med den 1 juli 2019
2. Föreslå regionfullmäktige att besluta att Stockholms läns landstings dokument- och arkivreglemente (LS 0806-0638) samt Tillämpningsföreskrifter till Dokument- och arkivreglemente för Stockholms läns landsting (LA 2010-6029) upphör att gälla från och med den 1 juli 2019

Kulturförvaltningens förslag och motivering

Sammanfattning

Sedan den 1 april 2018 är kulturnämnden arkivmyndighet i Region Stockholm. I samband med denna förändring fick kulturnämnden i uppdrag av regionfullmäktige att göra en översyn av det befintliga reglementet för regionens dokument- och arkivhantering. Det är regionfullmäktige som beslutar om föreskrifter för regionens informations- och arkivhantering i enlighet med arkivlagens

Bilagor: Föreskrifter för Informationshantering och arkiv

bestämmelser. Dessa föreskrifter ska reglera myndigheternas ansvar och skyldigheter gällande sin information och sina arkiv, arkivmyndighetens uppdrag och mandat samt vad som är regionarkivets uppgifter. Föreskrifterna grundar sig på bestämmelser i tryckfrihetsförordningen (1949:105), arkivlagen (1990:782), kommunallagen (2017:725), förvaltningslagen (2017:900) och offentlighets- och sekretesslagen (2009:641).

Bakgrund

Då kulturnämnden fick sitt nya uppdrag framförde landstingsarkivet, nuvarande regionarkivet, att Stockholms läns landstings dokument- och arkivreglemente behövde omarbetas. Skälen till detta var att reglementet uppfattades som otydligt och svårt att förstå. Vissa bestämmelser behövde ändras för att kunna tillämpas på regionens framtida informationshantering. Det fanns även behov av att ändra namnet reglemente. Detta begrepp används vanligen på dokument som styr nämndernas uppdrag och därför uppstod viss oklarhet kring dokumentets giltighet och funktion.

Efter samråd med SLL Styrning och ekonomi beslutade regionarkivet att kalla dokumentet föreskrift. Det framgår av arkivlagen att fullmäktigefår meddela föreskrifter om arkivvården i regionen. Trots ny benämning är förslaget en uppdatering av nu gällande reglemente.

Överväganden

Dokumentet har fått ett nytt namn, en ny disposition och nya rubriker. Stockholms läns landsting kallas numera Region Stockholm, och landstingsarkivet har ersatts med regionarkivet. Utöver dessa formmässiga anpassningar kan följande förändringar i sak uppmärksammas:

- Tillämpningen av föreskrifterna har förtydligats. En skrivning har lagts till om att föreskrifterna ska tillämpas av regionfullmäktige och regionens myndigheter samt att anvisningar upprättade av arkivmyndigheten ska följas
- Föreskrifterna innehåller nu en bestämmelse om att arkivmyndigheten kan besluta om ytterligare åtgärder om de förelägganden som man förelagt en myndighet vid tillsyn inte åtgärdas
- En bestämmelse om arkivansvar för regiongemensamma digitala informationssystem har tillkommit. Arkivmyndigheten ges rätt att besluta om arkivansvar för systemet och den behandling av informationen som sker där
- Regionarkivet ges möjlighet att ta ut avgifter för vissa av sina tjänster för arkivering

Förslaget har granskats av regionjurist.

Ekonomiska konsekvenser av beslutet

Beslutet ger inga övriga ekonomiska konsekvenser för nämnden.

Region Stockholm

Kulturförvaltningen
Regionarkivet

FÖRESKRIFT
INFORMATIONSHANTERING
2019-03-08

Diarienummer:
KN 2018/1243
LA 2019-0018

Föreskrifter för

informationshantering och arkiv

Gäller för Region Stockholm

Innehåll

Informationshantering och arkiv 1

Inledning 3

Syfte och avgränsning 3

1 Kap. Ansvar och tillämpning 3
1 § Arkivmyndighet 3
2 § Tillämpning 4
3 § Vad är arkiv? 4
4 § Vad är informationshantering? 5
5 § Ansvar för informationshantering och arkiv 5

2 Kap. Bestämmelser om informationshantering och arkiv 5
1 § Samråd 5
2 § Informationsredovisning 6
3 § Läsbarhet och beständighet 6
4 § Förvaring och placering 6
5 § Avgränsning 6
6 § Registrering av allmänna handlingar 6
7 § Gallring av allmänna handlingar 7
8 § Utlån av allmänna handlingar 7
9 § Överlämnande av allmänna handlingar 7

3 Kap. Beslutanderätt och delegation 8

Inledning

Kulturnämnden är arkivmyndighet för Region Stockholm och regionarkivet är arkivmyndighetens verkställande organ.

Föreskrifter för informationshantering och arkiv är beslutad av regionfullmäktige och innehåller bestämmelser för hur arkivlagen (1990:782) och arkivförordningen (1991:446) ska tillämpas i Region Stockholm.

Föreskrifterna gäller tillsvidare och ersätter *Dokument- och arkivreglemente för Stockholms läns landsting* (LS 0806-0638) samt Föreskrift nr. 1, version 1, *Tillämpningsföreskrifter till Dokument- och arkivreglemente för Stockholms läns landsting* (LA 2010-6029).

För definition av begrepp, se ordlista på regionarkivets webbplats.

Syfte och avgränsning

Syftet med föreskrifterna är dels att ge regionens myndigheter förutsättningar för att bedriva en lagenlig, effektiv och ändamålsenlig hantering av sina handlingar/sin information och sina arkiv, dels att beskriva arkivmyndighetens och regionarkivets funktion och uppdrag.

Föreskrifterna gäller för hantering av handlingar/information och arkiv inom Region Stockholm. Föreskrifterna gäller utöver övriga tillämpliga regler såsom de bestämmelser som finns föreskrivna i tryckfrihetsförordningen (1949:105), offentlighets- och sekretesslagen (2009:105), arkivlagen, kommunallagen (2017:725), förvaltningslagen 2017:900), dataskyddsförordningen och lag om överlämnande av allmänna handlingar för förvaring (2015:602).

1 Kap. Ansvar och tillämpning

1 § Arkivmyndighet

Arkivmyndigheten ska tillse att myndigheterna inom Region Stockholm fullgör sina skyldigheter enligt arkivlagen och dessa föreskrifter.[1]

Regionarkivet är arkivmyndighetens verkställande organ. Detta innebär att regionarkivet ansvarar för styrningen och för tillsynen över arkiv- och informationshanteringen[2] hos regionens myndigheter.

[1] Arkivlagen 7 § och 8 §
[2] Se 1 kap 4 §

Regionarkivet har även i uppdrag att långtidslagra, vårda, tillgängliggöra och tillhandahålla de arkiv från regionens myndigheter som ska bevaras för framtiden.

Regionarkivet får ta ut ersättning för kostnader från regionens myndigheter.

2 § Tillämpning

Föreskrifterna gäller för regionfullmäktige och alla myndigheter inom Region Stockholm.

Med myndighet avses här regionstyrelsen, regionens nämnder och förvaltningar, regionens revisorer samt andra organ med självständig ställning. Föreskrifterna ska därför även tillämpas av Region Stockholms aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser.[3] Bestämmelser om tillämpning finns i de generella ägardirektiven för region Stockholms bolag.

Arkivmyndigheten utfärdar riktlinjer, anvisningar och instruktioner gällande informationshantering och arkiv med stöd i denna föreskrift. [4]

I de fall en myndighet underlåter att vidta de åtgärder som arkivmyndigheten förelagt dem vid tillsyn, informeras myndighetens styrelse/nämnd samt regionens revisorer. Arkivmyndigheten kan även besluta om vidare åtgärder i vissa fall.

3 § Vad är arkiv?

En myndighets arkiv bildas av de allmänna handlingar som uppstår i dess verksamhet. Myndighetens arkiv består även av de handlingar/den information som avses i tryckfrihetsförordningens 2 kap. 9 § och som tas om hand för arkivering.

Arkiven är en del av det nationella kulturarvet och ska bevaras, hållas ordnade och vårdas så att de tillgodoser allmänhetens rätt att ta del av allmänna :handlingar, behovet av handlingar/information för rättskipning och förvaltning samt forskningens behov.

---

[3] I de fall Region Stockholm kan anses utöva ett rättsligt bestämmande inflytande, över aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser, enligt offentlighets- och sekretesslagen 2 kap 3 § samt arkivlagen 2 §

[4] Arkivmyndighetens anvisningar finns att hitta på Region Stockholms intranät samt på regionarkivets webbplats

4 § Vad är informationshantering?

Informationshantering är att samla in, organisera, redovisa, tillhandahålla och lagra handlingar/information så att den kan användas på ett ändamålsenligt och kontrollerat sätt.[5] Begreppet informationshantering omfattar den administrativa hanteringen av allmänna handlingar från det att de upprättas eller kommer in till Region Stockholm och till dess att de slutarkiveras hos regionarkivet.

5 § Ansvar för informationshantering och arkiv

Varje myndighet ansvarar för vården av sitt/sina arkiv och sina handlingar/sin information enligt arkivlagens 4 §. Ansvaret innefattar även alla kostnader för hantering av handlingar/information och arkivering.

Avseende regiongemensamma digitala informationssystem, beslutar arkivmyndigheten om arkivansvar för systemet och den behandling av handlingarna/informationen som sker i systemet. Varje myndighet som använder regiongemensamma digitala informationssystem äger och ansvarar för sina egna handlingar/information.

För att kunna leva upp till arkivansvaret ska myndigheterna ha en arkivorganisation bestående av en arkivansvarig och minst en arkivredogörare.

2 Kap. Bestämmelser om informationshantering och arkiv

1 § Samråd

Ett samråd är ett av myndigheten fattat beslut som kan tillämpas efter att arkivmyndigheten tillstyrkt beslutet. Myndigheterna ska samråda med arkivmyndigheten vid frågor rörande samtliga områden som omfattas av föreskrifterna. Samråd ska alltid ske när en myndighet planerar att:

- förändra administrativa rutiner avseende informationshantering och arkiv
- göra förändringar i organisationen som innebär påtagliga förändringar av informationshanteringen och arkivet
- föra över hela eller delar av verksamheten till annan huvudman eller ändra verksamhetens driftsform
- fatta myndighetsspecifika beslut om gallring av allmänna handlingar

[5] Informationshantering omfattar hur allmänna handlingar skapas, registreras, struktureras, förvaras, bevaras, gallras, klassificeras, redovisas, överförs, migreras, konverteras, överlämnas, vårdas och tillhandahålls

- upphandla, införa, byta eller avveckla informationssystem
- låna ut eller överlämna handlingar/information till andra myndigheter
- bygga, bygga om eller hyra en arkivlokal
- förändra/byta lagringssätt vad gäller handlingar/information och arkiv

2 § Informationsredovisning

Varje myndighet ska organisera och redovisa sina handlingar/sin information och sitt arkiv i en informationsredovisning (tidigare arkivredovisning), enligt regionarkivets anvisningar. Informationsredovisningen ska hållas uppdaterad.

3 § Läsbarhet och beständighet

Handlingar/information som ska bevaras ska framställas med metoder och material som säkerställer handlingarna/informationens möjlighet att arkiveras.[6] Handlingar/information ska vara läsbar, sökbar och beständig.

Även gallringsbara handlingar/information ska vara läsbara och sökbara fram till tidpunkten för gallring.

4 § Förvaring och placering

Handlingar/information, oavsett lagringsmedium, ska förvaras och placeras så att de är skyddade mot fysisk skada så som fukt, brand och annan förstörelse samt obehörig åtkomst. Tillgången till regionens handlingar/information styrs dessutom av regionens informationssäkerhetsbestämmelser.7

5 § Avgränsning

Handlingar/information som inte är allmänna och som inte tillhör arkivet, ska avskiljas från arkivhandlingarna/arkivinformationen.
Förvarar myndigheten flera olika arkiv ska myndigheten se till att de olika arkiven hålls avskilda från varandra.

6 § Registrering av allmänna handlingar

Allmänna handlingar ska registreras så snart de kommit in till eller upprättats hos myndigheten.[8] Ett undantag gäller för handlingar/information som inte omfattas av sekretess om de hålls ordnade så att det utan svårighet kan fastställas om de har kommit in till, eller upprättats, hos myndigheten.

---

[6] Arkivmyndighetens anvisningar finns att hitta på Region Stockholms intranät samt på regionarkivets webbplats
7 ”Riktlinjer för informationssäkerhet inom Stockholms läns landsting”, LS 1112-1733, LS 2016-0646 samt LS 2018-0652 (beslutad av fullmäktige och har reviderats samt justerats av styrelsen respektive landstingsdirektören)
8 Offentlighets- och sekretesslagen kap. 5

7 § Gallring av allmänna handlingar

Arkivlagens huvudregel är att allmänna handlingar ska bevaras. Varje myndighet kan dock i samråd med arkivmyndigheten besluta om gallring av handlingar/information och arkiv i sin verksamhet, om inget annat följer av lag eller förordning.

Arkivmyndigheten får besluta om gallring i de fall likartade informations-/handlingstyper förekommer hos flera myndigheter. Arkivmyndigheten får även besluta om gallring av handlingar/information i digitala informationssystem som används av flera myndigheter.

Gallringen får ske tidigast när gallringsfristen löpt ut, men ska vara utförd senast vid överlämnande till regionarkivet för slutarkivering. Gallring som föreskrivs i lag ska ske utan onödigt dröjsmål.

8 § Utlån av allmänna handlingar

Utlån innebär att en myndighet överlåter hanteringen av handlingar/information till en annan myndighet eller till en privat aktör, enligt avtal, under en viss tid.[9]

Utlån av allmänna handlingar, handlingar/information och arkiv får endast ske efter samråd och tillstyrkan från arkivmyndigheten. Om det är till en privat aktör beslutas det av regionfullmäktige.[10] Utlån får endast ske om det inte föreligger risk att handlingarna/informationen skadas eller förkommer.

9 § Överlämnande av allmänna handlingar

Med ett överlämnande menas att beslutanderätten och det juridiska ansvaret för arkivet övergår till arkivmyndigheten, eller annan övertagande myndighet.[11] Ett överlämnande inom Region Stockholm kan ske om:

- Myndigheten efter att ha gjort en överenskommelse med regionarkivet får överlämna (leverera) hela eller delar av sitt arkiv till regionarkivet
- Myndigheten efter att ha gjort en överenskommelse med regionarkivet får överlämna en föregångares arkiv till regionarkivet
- Regionarkivet har fattat ett ensidigt beslut om att överta handlingar/information från en myndighet som står under dess tillsyn
- En verksamhet övergår från en myndighet till en annan myndighet inom Region Stockholm. Ett överlämnande av allmänna handlingar/information kan då ske efter samråd med och tillstyrkan från arkivmyndigheten

[9] Tryckfrihetsförordningen 2 kap 17 §
[10] Lag om överlämnande av allmänna handlingar för förvaring 16 §
[11] Arkivlagen 9 §

- En myndighet inom Region Stockholm upphör utan att dess verksamhet förs över till någon annan myndighet inom regionen. Ett överlämnande till arkivmyndigheten ska då ske inom tre månader om inte regionfullmäktige beslutat något annat
- Region Stockholm kan även lämna över allmänna handlingar/information och arkiv till en myndighet utanför regionen. Det sker genom ett så kallat avhändande och beslutas av regionfullmäktige

Allmänna handlingar får aldrig lämnas till en privat aktör annat än som ett tidsbegränsat lån (se 2 kap 8 §).

3 Kap. Beslutanderätt och delegation

Arkivmyndigheten kan delegera viss beslutanderätt till chefen för regionarkivet och till chefen för tillsynsverksamheten vid regionarkivet, som då agerar i arkivmyndighetens ställe. Beslutanderätt som kan delegeras gäller:

- Att lämna förelägganden i samband med inspektion av informationshanteringen, registreringen av allmänna handlingar och arkivvården
- Utfärdande av styrande och stödjande dokument för informationshanteringen, registreringen av allmänna handlingar och arkivvården
- Tillstyrkan eller avslag av begäran/framställan vid samråd gällande informationshanteringen, registreringen av allmänna handlingar och arkivvården
- Övertagande av handlingar/information från en myndighet inom Region Stockholm enligt ensidigt beslut av arkivmyndigheten

Aktuell delegation framgår av arkivmyndighetens vid var tid gällande delegationsordning.